

23 AUGUST 1944. SFÂRȘITUL „CAMARADERIEI DE ARME” ROMÂNNO-GERMANĂ

Ottmar Trașcă

Institutul de Istorie „George Bariț”, Cluj-Napoca

I. Introducere

Succesul debarcării aliate în Normandia, operațiune demarată la 6 iunie 1944, a hotărât cursul militar al celui de-al Doilea Război Mondial în favoarea Națiunilor Unite. În acest context, situația internațională a României a cunoscut în vara anului 1944 o nouă agravare considerabilă, perspectiva transformării teritoriului național într-un teatru de operațiuni militare, cu cortegiul de distrugerii aferent, conturându-se tot mai clar pentru factorii decizionali din București. Într-adevăr, evenimentele derulate pe diferitele teatre de operațiuni militare, precum și intensificarea bombardamentelor devastatoare efectuate de forțele aeriene anglo-americane asupra României¹ păreau să justifice aceste temeri sumbre. La 22 iunie 1944 Armata Roșie a declanșat în Bielorussia marea ofensivă împotriva Grupului de Armate german „Centru” (operațiunea „Bagration”), ce a condus la nimicirea aproape în totalitate a forțelor germane (28 de divizii) și avansarea unităților sovietice cu mai mult de 600 de km spre vest, acestea ajungând în aproximativ 5 săptămâni de la începerea ofensivei la frontiera germană în Prusia Orientală și la porțile Varșoviei². La scurt timp, mai exact la 13 iulie 1944, forțele sovietice și-au extins ofensiva împotriva

¹ În perioada aprilie-august 1944 aviația anglo-americană a întreprins 83 de atacuri asupra obiectivelor militare și industriale aflate pe teritoriul României, cel mai intens bombardat obiectiv constituindu-l regiunea petroliferă Ploiești, fapt ce a produs pagube însemnate industriei petrolifere și a dus la scăderea dramatică a exportului de petrol românesc către Germania. Vezi în acest sens Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, 1998, p. 359-370; Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State*, Oxford, 1971, p. 260-263; Eugen Stănescu, Iulia Stănescu, Gavril Preda, *Petrol și bombe la Ploiești*, Ploiești, 1994; John Sweetman, *Ploiești Oil Strike*, New York, 1974, *passim*; Ottmar Trașcă, *Bombardamentele anglo-americane asupra României, aprilie-august 1944. Percepții germane și maghiare*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariț» din Cluj-Napoca”, XLI/2002, p. 191-211.

² John Erickson, *The Road to Berlin. Stalin's War with Germany*, vol. II, London, 1983, p. 215-231; Hermann Gackenholz, *Der Zusammenbruch der Heeresgruppe Mitte 1944*, în *Entscheidungsschlachten des Zweiten Weltkrieges*, Hans-Adolf Jacobsen und Jürgen Rohwer (Hrsg.), Frankfurt am Main, 1960, p. 445-481; Rolf Hinze, *Das Ostfront-Drama. Rückzugskämpfe der Heeresgruppe Mitte*, Stuttgart, 1987, *passim*; David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, München-Berlin, 1986, p. 268-270, 280-281; Albert Seaton, *The Russo-German War 1941-1945*, London, 1971, p. 432-442.

Grupului de Armate „Ucraina de nord” în sectorul Tarnopol-Kovel (operațiunea „Lvov-Sandomierz”), în urma căreia trupele Fronturilor 1 și 4 Ucrainiene comandate de mareșalul I.S. Koniev, respectiv generalul-colonel I.E. Petrov au pătruns în adâncime pe teritoriul Poloniei, ocupând Galiția și atingând la rândul lor fluviul Vistula în prima decadă a lunii august³. Frontul sovieto-german nu a reprezentat singurul teatru de război unde Wehrmachtul a înregistrat înfrângeri repetate în vara anului 1944. Concomitent cu operațiunile militare inițiate de Armata Roșie pe frontul din est, trupele aliate – profitând de superioritatea lor materială și numerică zdrobitoare – au înfrânt în Normandia rezistența îndârjită opusă de armatele germane și, în urma străpunerii de la Avranches realizată la sfârșitul lunii iulie 1944, ele au avansat rapid spre est, eliberând în perioada imediat următoare cea mai mare parte a teritoriului Franței⁴. În fine, ruperea de către Turcia la 2 august 1944 a relațiilor diplomatice cu cel de-al III-lea Reich lăsa să se întrevadă schimbări importante de natură politico-militară inclusiv pe teatrul de război din sud-estul Europei, cu posibile repercusiuni negative asupra atitudinii României față de menținerea alianței cu cel de-al III-lea Reich⁵. Evenimentele enumerate anterior aveau să influențeze în mod nefavorabil evoluția relațiilor româno-germane în perioada iunie-august 1944, contribuind la accentuarea scepticismului manifestat de opinia publică din România, precum și de o mare parte a oamenilor politici și a militarilor români cu privire la posibilitatea continuării războiului alături de Germania nazistă, conturându-se din ce în ce mai mult un curent de opinie favorabil ieșirii României din alianța cu Berlinul și trecerea de partea Națiunilor Unite.

II. Evoluția relațiilor româno-germane de la declanșarea operațiunii „Barbarossa” până la ocuparea militară a Ungariei (operațiunea „Margarethe I”)

Relațiile dintre România și Germania în cursul celui de-al doilea război mondial au cunoscut o evoluție sinuoasă, perioadele de cooperare fructuoasă

³ John Erickson, *The Road to Berlin. Stalin's War with Germany*, p. 231-247; David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, p. 310-311; Albert Seaton, *The Russo-German War 1941-1945*, p. 444-454.

⁴ Paul Carell, *Ils arrivent. La bataille de Normandie, 6 juin-25 août, vu du côté allemand*, Paris, 1961, *passim*; David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, p. 275-277, 308, 313-321; Joachim Ludwig, *Der deutsche Rückzug aus Frankreich 1944*, Freiburg im Breisgau, 1994 p. 21-247; Charles B. MacDonald, *The Mighty Endeavour. American Armed Forces in the European Theater in World War II*, New York, 1969, *passim*.

⁵ Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg im Breisgau, RH 19 V – Heeresgruppe Südukraine/30, Kriegstagebuch des Oberkommandos der Heeresgruppe Südukraine, Eintragung vom 01.08.1944 (Citat în continuare BMF, RH 19 V/KTBHgrSU); Hans-Joachim Hoppe, *Bulgarien–Hitlers eigenwilliger Verbündeter. Eine Fallstudie zur nationalsozialistischen Südosteuropapolitik*, Stuttgart, 1979, p. 158-166; Klaus Schönherr, *Die Türkei im Schatten Stalingrads. Von der aktiven Neutralität zum Kriegseintritt, in Stalingrad. Ereignis-Wirkung-Symbol*, Jürgen Förster (Hrsg.), München, 1992, p. 397-415, 411-415.

alternând cu cele de răceală accentuată și chiar de ostilitate⁶. Această evoluție a fost determinată în principal de desfășurarea operațiunilor militare pe diferitele teatre de război, îndeosebi pe frontul sovieto-german, dar și de chestiuni politice ce au împovărat mai mult sau mai puțin, direct ori indirect, relațiile statornicite între Berlin și București, precum problema membrilor Gărzii de Fier aflați pe teritoriul Reichului în perioada 1941-1944⁷ ori disputa dintre România și Ungaria cu privire la apartenența Transilvaniei de nord și raporturile tensionate dintre cele două state rezultate în urma celui de-al doilea arbitraj germano-italian de la Viena din 30 august 1940⁸. România a luat parte din primul moment de partea Germaniei la „cruciada împotriva bolșevismului”, participarea sa la campania din est urmărind redobândirea teritoriilor pierdute în vara anului 1940 în favoarea statelor vecine (URSS și Ungaria). După eliberarea Basarabiei și a Bucovinei de nord în iulie 1941 – provincii cedate URSS în urma ultimatumurilor sovietice din 26-27 iunie

⁶ Pentru evoluția relațiilor politice și militare româno-germane în cursul celui de-al Doilea Război Mondial vezi îndeosebi Alexandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, București, 2000, p. 17-212; Jürgen Förster, *Rumäniens Weg in die deutsche Abhängigkeit. Zur Rolle der deutschen Militärmission 1940/41*, în „Militärgeschichtliche Mitteilungen”, 25/1979, Heft 1, p. 47-77; Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, 2003, *passim*; Andreas Hillgruber, *Die Krise in den deutsch-rumänischen Beziehungen im Herbst 1943 im Zusammenhang mit dem Problem der Räumung der Krim und der Benutzung Transnistriens als rückwärtiges Heeresgebiet*, în „Wehrwissenschaftliche Rundschau”, 6/1956, Heft 12, p. 663-672; Idem, *Die letzten Monate der deutsch-rumänischen Waffenbrüderschaft*, în „Wehrwissenschaftliche Rundschau”, 7/1957, Heft 7, p. 377-397; Idem, *Die Räumung der Krim 1944. Eine Studie zur Entstehung der deutschen Führungentschlüsse*, Frankfurt am Main, 1959, *passim*; Idem, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938-1944)*, București, 1994, *passim*; Dumitru Șandru, Aurel Karețchi, Ioan Saizu, *Dificultăți în „colaborarea” româno-germană (1940-1944)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, XXIII/1986, p. 201-229; Klaus Schönherr, *Der deutsche Lehrverband R I und der Legionärputsch in Rumänien, Januar 1941*, în „Militärgeschichtliche Mitteilungen”, 53/1994, Heft 2, p. 421-447; Idem, *Die Auswirkungen der militärischen Situation 1944 auf die deutsch-rumänischen Beziehungen*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, nr. 38, 1999, nr. 1-4, p. 151-181; Idem, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, București, 2004, *passim*; Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice ale insurecției române din august 1944*, Cluj-Napoca, 1979, p. 136-182; 225-420.

⁷ După înăbușirea rebeliunii din ianuarie 1941, ce a vizat îndepărtarea de la putere a generalului Ion Antonescu, un număr semnificativ de membri ai Gărzii de Fier – aproximativ 260 – s-au refugiat în Germania unde au primit drept de azil. Vezi în acest sens Walter Hagen, *Die geheime Front. Organisation, Personen und Aktionen des deutschen Geheimdienstes*, Linz-Wien, 1950, p. 281-293; Armin Heinen, *Legiunea „Arhanghelul”. Mișcare socială și organizație politică. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, 1999, p. 398-445.

⁸ Pentru evoluția relațiilor dintre România și Ungaria după cel de-al doilea arbitraj germano-italian din Viena, prin care România a fost nevoită să cedeze Ungariei un teritoriu de aproximativ 42.000 km pătrați, a se vedea îndeosebi Csátári Dániel, *Forgóséleben. (Magyar-román viszony 1940-1945)*, Budapest, 1969, *passim*; Stephen D. Kertész, *From the Second Vienna Award to Paris: Transylvania and Hungarian-Romanian Relations During World War II*, în *The Roots of Ethnic Conflict*, ed. by John F. Cadzow, Kent University Press, 1978, p. 190-223; Yehuda Lahav/Giva’t Shmuel, *Die Sowjetunion und die transylvanische Frage*, în „Ungarn Jahrbuch” 10/1979, p. 261-299; Tofik Iszlámov, *Erdély a szovjet külpolitikában a második világháború alatt*, în „Múltünk”, 1994, nr. 1-2, p. 17-50.

1940⁹ – Armata română a continuat campania dincolo de Nistru, fiind angrenată în operațiunile militare ce au vizat cucerirea Odesei, peninsulei Crimeea, Caucazului și, nu în ultimul rând, a Stalingradului¹⁰.

Deși participarea forțelor române la războiul sovieto-german a fost inițial acceptată și sprijinită de opinia publică, precum și de întreaga clasă politică românească, continuarea operațiunilor peste fluviul Nistru, în adâncimea teritoriului sovietic, a fost vehement criticată de opoziția democratică proaliată reprezentată de Partidul Național Țărănesc și de Partidul Național Liberal, dar și de o parte considerabilă a populației, a corpului ofițeresc și nu în ultimul rând a Marelui Stat Major. Motivul acestei opoziții trebuie căutat pe de o parte în teama cercurilor amintite ca România să nu apară drept stat agresor în fața puterilor aliante, pe de altă parte în dorința acestora de a prezerva potențialul militar al României în vederea soluționării pe calea armelor a diferendului teritorial cu Ungaria în chestiunea Transilvaniei de nord¹¹.

⁹ Pentru contextul intern și internațional în care România a fost nevoită să accepte ultimatumurile sovietice vezi pe larg Florin Constantiniu, *Între Hitler și Stalin. România și pactul Ribbentrop–Molotov*, București, 1991, p. 92-96; Valeriu-Florin Dobrinescu, Ion Constantin, *Basarabia în anii celui de al doilea război mondial*, Iași, 1995, p. 149-191; Ion Constantin, *România, Marile Puteri și problema Basarabiei*, București, 1995, p. 62–100;

¹⁰ Pentru participarea Armatei române la operațiunile militare de pe frontal de est în anii 1941-1942 și pentru relațiile militare cu Wehrmachtul a se vedea Hans Doerr, *Der Feldzug nach Stalingrad. Versuch eines operativen Überblickes*, Darmstadt, 1955, p. 55-116; Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, p. 57-97; Friedrich Forstmeier, *Odessa 1941. Der Kampf um Stadt und Hafen und die Räumung der Seefestung 15. August bis 16. Oktober 1941*, Freiburg im Breisgau, 1967, *passim*; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 171-192; Manfred Kehr, *Stalingrad. Analyse und Dokumentation einer Schlacht*, Stuttgart, 1974, p. 45-69, 131-276, 456-473; Adrian Pandeia, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *România la Stalingrad. Viziunea românească asupra tragediei din Cotul Donului și Stepa Calmucă*, București, 1992, *passim*; Gosztony Peter, *Hitlers fremde Heere. Das Schicksal der nichtdeutschen Armeen im Ostfeldzug*, Düsseldorf-Wien, 1976, p. 140-153, 196-237, 291-328, 350-355.

¹¹ De exemplu, într-un memoriu argumentat din 18 iulie 1941, principalul lider al opoziției democratice, șeful Partidului Național Țărănesc – Iuliu Maniu –, atrăgea atenția Conducătorului statului asupra faptului că lupta dusă de armata română în vederea recuperării Basarabiei și a Bucovinei de nord nu era o agresiune „cu intenția de cucerire, intenții care trebuie să ne fie străine, ci urmarea unei invazii care trebuia respinsă din primul moment”. În schimb, cântărind riscurile ce rezultau din angajarea României într-un război de coterpire alături de Puterile Axei, liderul țărănist se considera dator – „ca nu cumva mai târziu să fiu făcut vinovat de reticențe, de echivoc, sau de lipsă de vigilență, atât de necesare în vremuri de azi” – să protesteze împotriva participării României la un război de agresiune: „Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori față de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare, pentru alt obiectiv decât Bucovina sau Basarabia, în tovărășie de arme cu Ungaria și cu Axa, care ne-au rupt printr-un act arbitrar, neratificat de nimeni, o parte importantă a țării noastre, vătămând-ne teritoriul, mândria și onoarea noastră națională. Chiar și tovărășia de arme de până acum, impusă de împrejurări, este cât se poate de supărătoare, câtă vreme încă nu am primit nici o satisfacție în problema Transilvaniei.” În continuare Iuliu Maniu se pronunța ferm împotriva participării în continuare la războiul germano-sovietic și mai ales împotriva ideii de a prezenta participarea armatei române ca o contribuție la „războiul sfânt contra Rusiei”, pe considerentul că toate energiile trebuie canalizate „pentru România Mare, cu toate provinciile sale”, prin urmare în vederea redobândirii Transilvaniei de nord. Cf. *Mareșalul Ion Antonescu. Epistolarul Infernului*, București, 1993, doc. nr. 25, p. 190-197; Într-un raport înaintat Berlinului la 7 august 1941, ministrul plenipotențiar german la București, Manfred von Killinger, a încercat să diminueze însemnătatea acestei opoziții: „Însemnătatea politică a trecerii Nistrului a condus la reacția – chiar dacă neînsemnată – a unor grupări ale opoziției.” Cf. Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin, R 29702, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 7, E 149866. Telegramm Nr. 2503 der deutschen Gesandtschaft Bukarest vom 07.08.1941, gez. Killinger (În continuare: PAAAB).

Dimpotrivă, mareșalul Ion Antonescu a susținut necesitatea continuării operațiunilor militare alături de Wehrmachtul german, invocând în sprijinul deciziei sale motive de natură militară și politică și, nu în ultimul rând, de prestigiu. Din punct de vedere militar și de prestigiu, el a susținut că oprirea trupelor române pe aliniamentul fluviului Nistru era imposibilă atâta timp cât Wehrmachtul continua operațiunile militare, iar Armata Roșie opunea o rezistență îndârjită înaintării germane. În opinia sa, trupele române – în calitate de aliate ale Armatei germane – nu puteau să se oprească pur și simplu la frontieră și să privească cu arma la picior desfășurarea ulterioară a campaniei din Rusia, ci, dimpotrivă, ele trebuiau să participe în continuare în mod activ la operațiuni până când Armata Roșie ar fi fost învinsă definitiv¹². Al doilea motiv principal – cel politic – invocat de mareșalul Antonescu era strâns legat de primul și avea în vedere crearea premiselor în vederea refacerii frontierelor României Mari. El era ferm convins că prin participarea necondiționată și masivă a Armatei Române la campania din est și, totodată, prin respectarea integrală a angajamentelor economice, politice și militare asumate față de Germania, România va obține „merite” la nivelul conducerii Reichului – evident, în detrimentul Ungariei – fapt ce-l va determina pe Adolf Hitler să revizuiască decizia din 30 august 1940 și să restituie României Transilvania de nord. Această convingere era împărtășită inclusiv de majoritatea ofițerilor și militarilor români, precum și de o parte semnificativă a opiniei publice, astfel că, deși Armata Română a continuat să participe la campaniile din 1941-1942 cu contingente militare considerabile, adversarul principal al României nu a fost considerat U.R.S.S., așa cum ar fi fost de așteptat, ci ... Ungaria¹³.

¹² În ședința Consiliului de Miniștri din 5 septembrie 1941 mareșalul Ion Antonescu a expus pe larg motivele militare ce au stat la baza deciziei sale de a continua operațiunile dincolo de fluviul Nistru: „În circumstanțele internaționale de azi, pe ce ne puteam sprijini situația noastră? Pe germani. Nu ne sprijinim pe Germania, suntem sfârtecați. Dacă o făceam la timp, scăpăm Statul Românesc. Și în lupta pe care o purtăm, puteam eu, când se băteau germanii cu rușii, după ce am luat Basarabia, puteam să mă opresc? Sau să fi făcut cum spun unii: să fi așteptat, că ne-ar fi dat-o, la pace, englezii? Puteam să stau cu brațele încrucișate, când germanii se băteau cu rușii și să aștept ca să ni se dea Basarabia de către englezi? Și dacă am pornit la luptă, fără Germania nu ne puteam lua Basarabia. [...] Și după ce le-am luat cu ajutorul Armatei Germane, puteam să mă opresc la Nistru? Puteam eu să spun: Eu mi-am luat partea mea, mă opresc aici? [...] Ar însemna să dezonorez și Armata și poporul român pe veci. Ar fi o dezonoare pentru noi, să mă fi dus până la Nistru și să le fi spus nemților apoi: la revedere.” Cf. *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu, vol. IV (iulie-septembrie 1941)*, alcătuit de Marcel-Dumitru Ciucă și Maria Ignat, București, 2000, p. 569 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 5 septembrie 1941).

¹³ Două exemple sunt mai mult decât relevante în ceea ce privește această atitudine. Inspectând unitățile românești aflate pe front în toamna anului 1942, comandantul Armatei a 17-a germane, generalul-colonel Richard Ruoff, a întrebat câțiva soldați români dacă sunt conștienți de scopul prezenței lor în Rusia. Toți cei chestionați au răspuns în unanimitate: „Desigur, domnule general! Pentru Transilvania!” Cf. Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit. Mareșalul Antonescu. Calea României spre Statul satelit*, București, 1996, p. 243. Într-un amplu raport înaintat O.K.W.-ului la 5 martie 1943 de șeful Misiunii Militare germane din România, generalul de cavalerie Erik Hansen, referitor la situația din România, el remarcă în primul rând o „accentuată oboseală de război”, atât în armată, cât și în cadrul populației (Kriegsmüdigkeit). În continuare, prezentând campania din Rusia și cauzele înfrângerii românești, el era nevoit să constate: „amplarea și importanța luptei din răsărit nu le este

Deși comportamentul trupelor române pe frontul de est a fost satisfăcător – ținând cont de sarcinile operative ce le-au fost încredințate, precum și de instruirea și dotarea cu armament mare parte inferioare unităților germane –, pe măsura intensificării rezistenței opuse de Armata Roșie și a îndepărtării perspectivelor unei victorii a Puterilor Axei pe frontul de est, în rândul militarilor români s-a propagat din ce în ce mai mult un curent de opinie antigerman ce solicita încetarea luptelor în Rusia și readucerea lor în țară pentru a putea lupta împotriva principalului inamic, Ungaria. Mai mult, ca urmare a eșecurilor suferite de mașina de război germană la sfârșitul anului 1942 – începutul anului 1943, atitudinea unei părți considerabile a soldaților, ofițerilor și opiniei publice românești față de continuarea războiului și menținerii alianței cu Reichul s-a radicalizat treptat, mergând chiar până la solicitarea încetării colaborării politico-militare româno-germane și ieșirii din război. În acest context, înfrângerea dezastruoasă de la Stalingrad nu a făcut decât să adâncească divergențele existente între București și Berlin, ca urmare a distrugerii aproape în totalitate a celor două armate românești aflate pe front – Armatele 3 și 4 române¹⁴ –, dar mai cu seamă datorită atitudinii abuzive și umiltoare manifestate de comandamentele și militarii germani față de anumiți comandanți, state majore și unități românești, considerați de partea germană drept vinovați pentru înfrângere¹⁵.

lor (românilor – n.n.) în nici un fel cunoscută. Ca urmare a «dușmăniei ereditare» întreținute de propaganda românească din cele mai vechi timpuri, până în perioada recentă, astăzi tot Ungaria este receptată ca inamic. Chiar în cadrul unităților românești combatante în răsărit, Ungaria a fost prezentată drept inamicul principal de către elementele șoviniste ale corpului ofițeresc, iar ca scop al luptei românești în război s-a lăsat să se înțeleagă retrocedarea ulterioară a părții anexate a Ardealului, oarecum ca o recompensă pentru ajutorul românesc.” În opinia lui Hansen această viziune se datora politicii promovate de Iuliu Maniu, cele mai receptive la această linie politică fiind cercurile ofițerești provenite din Transilvania. B.M.F., RH 31-I (Deutsche Heeresmission in Rumänien)/v.134. (Lage in Rumänien vom 05.03.1943. Deutscher General beim Obkdos. d. Rum. Wehrmacht an das O.K.W./W.F.St. Ia Nr 14/43 g.Kdos vom 05.03.1943, gez. Hansen). Raportul generalului Hansen este publicat în Jürgen Förster, *Stalingrad. Risse im Bündnis 1942/43*, Freiburg im Breisgau, p. 137-142; Magyar Országos Levéltár Budapest, K 63 - 1942 - 269 - 27/1 - 8530. Raportul nr. 475 din 21.11.1942 al Legației maghiare din București (în continuare: MOL).

¹⁴ Armatele a 3-a și a 4-a române (comandate de generalul de corp de armată Petre Dumitrescu, respectiv generalul de corp de armată Constantin Constantinescu-Klaps) au înregistrat în perioada 15 noiembrie 1942-15 martie 1943 pierderi cifrate la 143.026 morți, răniți și dispăruți. Cf. Arhivele Ministerului Apărării Naționale Pitești, fond 5423 - Marele Stat Major, Secția a 7-a Legătura cu Armatele Aliate, dosar nr. 330, f. 5 (în continuare: AMAN).

¹⁵ Pentru criza relațiilor româno-germane rezultată în urma înfrângerii de la Stalingrad vezi Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, p. 98-127; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 187-192; Manfred Kehrigh, *Stalingrad. Analyse und Dokumentation einer Schlacht*, Stuttgart, 1974, p. 456-473; Adrian Pandea, Ion Pavelescu, Eftimie Ardeleanu, *Românii la Stalingrad*, p. 62-83; Gosztony Peter, *Hitlers fremde Heere. Das Schicksal der nichtdeutschen Armeen im Ostfeldzug*, p. 325-328; Ministrul propagandei Joseph Goebbels nota în jurnalul său, la 23 ianuarie 1943, opinia lui Hitler potrivit căreia „Situația extrem de critică existentă momentan pe frontul de est se datorează eșecului total al aliaților noștri [...] Maghiarii s-au gândit numai la disputele teritoriale ulterioare cu românii și reciproca fiind valabilă. [...] Românii sunt slabi, italienii sunt și mai slabi, iar cei mai slabi – sub orice critică – sunt maghiarii”. Cf. *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II Diktate 1941-1945, Band 7, Januar-März 1943*, herausgegeben von Elke Fröhlich, bearbeitet von Elke Fröhlich, München, 1993, p. 162.

Eșecul suferit de Wehrmacht și Armata română în bătălia de la Stalingrad a însemnat nu numai o cotitură importantă în desfășurarea militară a celui de-al doilea război mondial, dar a constituit totodată un punct de turnură și în ceea ce privește evoluția ulterioară a relațiilor româno-germane. Mareșalul Ion Antonescu și-a dat seama că Reichul a pierdut războiul și, prin urmare, din partea cercurilor decizionale române se impunea luarea măsurilor adecvate pentru ca România să evite aceeași soartă¹⁶. În consecință, vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu s-a decis – cu acordul tacit al mareșalului – să promoveze, începând cu prima jumătate a anului 1943, o politică de desprindere treptată din alianța cu cel de-al III-lea Reich, politică ce s-a concretizat prin refuzul de a trimite noi contingente de trupe pe frontul de est, retragerea treptată a unităților aflate încă în Rusia, precum și reluarea contactelor cu Puterile Aliate pe diferite canale de comunicare secrete, ca de exemplu, Lisabona, Madrid, Ankara, Stockholm în vederea pregătirii ieșirii României din război și a încheierii unei păci separate¹⁷. Aceste demersuri nu au rămas necunoscute conducerii Reichului¹⁸, la Berlin existând temerea – mai ales după defectiunea Italiei – că Bucureștiul, dar și Budapesta, vor încerca să urmeze în scurt timp exemplul italian¹⁹. Întrucât disensiunile dintre Reich și aliații/sateliții săi România și Ungaria s-au înmulțit și agravat neconținut în a doua jumătate a anului 1943 pe fondul înfrângerilor suferite de Wehrmacht și a încercărilor din ce în ce mai vizibile a celor două state de a se

¹⁶ Potrivit afirmațiilor secretarului particular al vicepreședintelui Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu, mareșalul Ion Antonescu a afirmat după vizita efectuată la sfârșitul anului 1942 în Cartierul General al Führerului: „Germania a pierdut războiul. Acum, trebuie să ne concentrăm eforturile ca să nu-l pierdem pe al nostrum.” Cf. Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Iași, 1992, p. 85.

¹⁷ Vezi pe larg Jürgen Förster, *Stalingrad. Risse im Bündnis*, p. 107-113; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 211-214; Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 263 și următoarele.

¹⁸ PAAAB, R 29711, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 15, E. 186928. Telegramm Nr. 3845 der deutschen Gesandtschaft in Lissabon vom 03.11.1943, gez. Dietmar; E. 186938-186940. Telegramm Nr. 2223 der deutschen Gesandtschaft in Budapest vom 10.11.1943, gez. Jagow; E. 186948-186949. Telegramm Nr. 3961 der deutschen Gesandtschaft in Lissabon vom 12.11.1943, gez. Huene; E. 186963. Telegramm Nr. 253 der deutschen Botschaft in Vatikan vom 15.11.1943, gez. Wezsäcker; BMF, RW 5 - OKW/WFSt/Abt. Ausl - 363 (Rapoartele Abwehrului din 20 respectiv 25 septembrie 1943 cu privire la tratativele de pace ale emisarilor români în Madrid și Ankara).

¹⁹ „În ce privește posibilitățile de trădare la celelalte state satelite – nota în jurnalul său la 23 septembrie 1943 Goebbels –, Horthy ar dori cu plăcere să treacă de partea cealaltă, dar Führerul a luat deja măsurile necesare. Dealtfel, la prima menționare a unei asemenea trădări el va deplasa la Viena două divizii blindate; cred că asta îi va trezi la realitate pe maghiari. Kállay, primul ministru maghiar este un porc. Dar el nu se deconspiră, este prea precaut pentru a se descoperi. Prin urmare noi trebuie momentan să facem o figură bună la un joc răuvoitor. Antonescu este un aliat de încredere, în măsura în care se poate afirma așa ceva despre un balcanic. Chiar și el se află însă în mâna coruptului și anglofilului Mihai Antonescu, ce ar trece de partea cealaltă mai degrabă azi decât mâine”. Cf. *Die Tagebücher von Joseph Goebbels. Teil II Diktate 1941-1945, Band 9 Juli-September 1943*, herausgegeben von Elke Fröhlich, bearbeitet von Manfred Kittel, München, 1993, p. 589; Walter Warlimont, *Al treilea Reich. Comanda Supremă. În inima Cartierului General al Führer-ului 1939-1945*, f.l., f.a., p. 417 și în special partea a V-a, capitolul IV, nota nr. 6.

distanța de linia politică promovată de conducerea Reichului și de a se apropia de Puterile Aliate, Hitler și Înalțul Comandament al Wehrmachtului (OKW) au luat decizia elaborării unor planuri militare ce vizau ocuparea României și Ungariei și prevenirea desprinderii acestora din alianța cu Germania. Astfel, în perioada septembrie 1943–februarie 1944 OKW în colaborare cu OKH – Înalțul Comandament al Armatei de Uscat – au elaborat sub numele de cod „Margarethe I”, respectiv „Margarethe II” planurile militare ce vizau ocuparea militară a ambelor state²⁰. Dat fiind faptul că la acea dată Wehrmachtul nu dispunea de suficiente trupe în vederea ocupării concomitente a celor două state, iar situația militară grea pe teatrele de operațiuni nu permitea retragerea unor divizii necesare în acest scop, conducerea germană a dat dovadă de abilitate și pragmatism elaborând variante care compensau lipsa efectivelor necesare prin exploatarea disensiunilor teritoriale dintre Ungaria, respectiv adversarele acesteia, România, Slovacia și Croația.

Astfel, potrivit primei variante a planului „Margarethe I”, teritoriul maghiar urma să fie împărțit în trei regiuni militare. Prima regiune era reprezentată de teritoriul aflat la vest de Tisa, inclusiv capitala Budapesta, unde ocupația militară avea să fie exercitată exclusiv de trupele germane. A doua zonă cuprindea teritoriul situat la est și sud de Tisa (inclusiv Transilvania de nord), în această parte ocupația militară urmând să fie realizată de unitățile armatelor române. În fine, a treia zonă – nordul Ungariei – avea să fie plasată sub controlul militar al trupelor germane și slovace. Implicarea forțelor militare ale României și Slovaciei în cadrul operațiunii „Margarethe I”, prezenta o tentă politică evidentă, întrucât planurile elaborate de OKW și OKH stipulau că „românilor și slovacilor le-au fost rezervate sarcini care coincid cu principalele lor scopuri politice”²¹. S-ar putea crede că „recompensa” oferită de cercurile decizionale germane pentru colaborarea celor două state la „reglementarea” situației din Ungaria ar fi fost retrocedarea teritoriilor pierdute de acestea în favoarea Budapestei în urma arbitrajelor de la Viena din 2 noiembrie 1938, respectiv 30 august 1940. În realitate Hitler nu a intenționat să anuleze efectele teritoriale ale deciziilor de la Viena, obiectivul principal în viziunea Führerului constituindu-l „modelarea atitudinii” guvernului maghiar în conformitate cu interesele Reichului, respectiv transpunerea în practică a ocupării Ungariei fără a întâmpina rezistență, înlocuirea guvernului condus de Kállay Miklós cu unul obedient și mobilizarea totală a resurselor materiale și umane ale statului maghiar în vederea continuării războiului alături de Reich. În acest sens, utilizarea în cursul convorbirilor desfășurate cu regentul Horthy Miklós la castelul Klessheim în 18 martie 1944 a „argumentului” referitor la o posibilă implicare militară a României,

²⁰ *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht*, herausgegeben Von Percy Ernst Schramm in Zusammenarbeit mit Hans-Adolf Jacobsen, Andreas Hillgruber, Walther Hubatsch, *Band IV, 1 Januar 1944 – 12 Mai 1945*, eingeleitet und erläutert von Percy Ernst Schramm, Frankfurt am Main, 1961, p. 189-249. (În continuare: KTB - OKW); Vezi și BMF, RW 4 – OKW/WFSt - 584, 585, passim (Chefsachen „Margarethe”).

²¹ KTB–OKW, Band IV, p. 190, 211.

Slovaciei și chiar a Croației în ocuparea Ungariei, avea să se dovedească un element decisiv în atingerea acestor obiective²². Același scenariu – cel al manipulării disensiunilor teritoriale româno-maghiare –, a stat și la baza elaborării planului militar ce avea ca scop ocuparea României („Margarethe II”), plan ce lua în calcul posibilitatea participării forțelor armate maghiare la operațiunile de ocupare a părții de sud a Transilvaniei²³. Dacă în cazul Ungariei, operațiunea „Margarethe I” a fost pusă în aplicare la 19 martie 1944²⁴ – eveniment receptat cu satisfacție și speranța retrocedării Transilvaniei de nord de către opinia publică și oficialii români²⁵ –, în ceea ce privește ocuparea României, Hitler a dispus la sfârșitul lunii februarie sistarea preparativelor militare. Această decizie a fost luată după vizita de stat întreprinsă de mareșalul Ion Antonescu în Germania în perioada 26-27 februarie, vizită ce a risipit momentan temerile conducerii germane cu

²² În ședința Consiliului de Coroană din 19 martie, Horthy afirma faptul că nu a fost în postura de a opune rezistență în fața ocupației germane deoarece „Nu dispunem de forțele militare necesare. Dar chiar dacă le-am fi avut, germanii ar fi distrus națiunea maghiară și ar fi luat în stăpânire Ungaria. Rezistența din partea noastră ar atrage după sine pătrunderea armatei române în Ungaria. Croații și slovacii ar proceda la fel”. Cf. *Horthy Miklós titkos iratai, az iratokat sajtó alá rendezte, magyarázó szövegekkel és jegyzetekkel ellátta*: Szinai Miklós és Szűcs László, második kiadás, Budapest, 1963, doc. nr. 81, p. 427 (Stenograma ședinței Consiliului de Coroană din 19.03.1944); Mai mult, se pare că principalul motiv care l-a determinat pe Horthy să nu demisioneze din funcția de regent - în semn de protest la adresa ocupației germane –, a fost amenințarea proferată de Hitler, potrivit căreia într-o asemenea ipostază „Ungaria urma să fie tratată ca un stat inamic, vor fi trimise inclusiv trupele române, slovace și croate, iar cele două arbitraje de la Viena urmau să fie anulate. Aceste argumente au avut un efect demoralizant asupra lui Horthy”. Cf. Bánffy Miklós, *Emlékeimből (1932). Huszonöt év (1945)*, második, bővített kiadás, Kolozsvár, 2001, p. 351; Vezi de asemenea *Allianz Hitler – Horthy – Mussolini. Dokumente zur ungarischen Aussenpolitik (1933-1944)*, einleitende Studie und Vorbereitung der Akten zum Druck von Magda Ádám, Gyula Juhász, Lajos Kerekes, redigiert von Lajos Kerekes, Budapest, 1966, doc. nr. 125, p. 367. (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri maghiar din 19.03.1944); Horthy Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, 1993, p. 281-285.

²³ KTB-OKW, Band IV, p. 247-249. (Die Bearbeitung des Falles „Margarethe II”. Besetzung Rumäniens durch deutsche Truppen, eingestellt am 28 Februar 1944, gez. Warlimont)

²⁴ Vezi pentru detalii Ránki György, *Unternehmen Margarethe. Die deutsche Besetzung Ungarns*, Budapest, 1984, p. 127 și următoarele.

²⁵ „Domnește bucuria generală ca urmare a intrării trupelor germane în Ungaria – raporta la 21 martie 1944 ministrul plenipotențiar german von Killinger – Cercurile din jurul mareșalului Antonescu și opoziția naționalistă speră la retrocedarea în scurt timp a Transilvaniei.” PAAAB, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 15, R 29711, E. 187312. Telegramm Nr. 1032 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 21.03.1944, gez. Killinger; „Ocupația germană din 1944 a creat mari speranțe pentru Românii din Transilvania de nord – relevă un raport înaintat de delegatul Marelui Stat Major pe lângă comisia de ofițeri germano-italiană din Transilvania – care însă nu s-au împlinit, nici în ceea ce privește așteptările minime. Este drept că românii în urma acestei ocupații au devenit mai îndrăzneți, dar situația lor în cadrul statului maghiar nu s-a îmbunătățit cu nimic. Din contră, în unele cazuri – ca urmare a insinuărilor maghiare – românii au avut de suferit represiuni chiar și din partea germanilor.” Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Delegatul Marelui Stat Major, dosar nr. 15/1944, f. 93. (Situația românilor în Transilvania de nord de la cedare până la 01.06.1944) (În continuare: ANIC); *Diplomați germani la București 1937-1944. Din memoriile dr. Rolf Pusch, atașat de legăție, și dr. Gerhard Stelzer, consilier de legăție*, traducere de Ileana Sturdza și Cristian Scarlat, ediție îngrijită, note, indice și selecția materialului ilustrativ de Cristian Scarlat, București 2001, p.185.

privire la posibilitatea unei defecțiuni politico-militare imediate a României²⁶. Mai mult, la scurt timp după înfăptuirea operațiunii „Margarethe I”, Führerul l-a invitat pe Conducătorul statului român la o nouă rundă de convorbiri (23-24 martie)²⁷ în cursul cărora i-a prezentat motivele ce l-au determinat să ordone ocuparea Ungariei și i-a comunicat confidențial faptul că „atitudinii neloiale a guvernului maghiar și după ce atât România cât și Ungaria nu au recunoscut niciodată arbitrajul de la Viena și după ce Italia s-a desprins, consideră că nu mai este potrivit pentru Germania să funcționeze în continuare ca semnatar al arbitrajului de la Viena. El (Führerul) îl roagă pe Antonescu ca, deocamdată, să nu vorbească nimănui de această declarație; la momentul potrivit o va face el (Führerul) publică”²⁸.

La prima vedere, această declarație părea să dea câștig de cauză României în disputa sa teritorială cu Ungaria și să justifice astfel linia politică promovată până la acea dată de mareșalul Ion Antonescu în privința colaborării politice și militare româno-germane. În realitate, declarația a avut un scop tactic, fiind determinată de contextul internațional nefavorabil. Hitler și-a dat seama că numai prin simple promisiuni nu va reuși să mențină România alături de Reich, într-un moment în care armatele germane înregistrau eșecuri repetate pe toate teatrele de război, iar aliații anunțaseră în public faptul că ei considerau „nul și neavenit” arbitrajul din 30 august 1940. Deși declarația a rămas confidențială și nu avem nici un motiv să credem că Führerul a intenționat vreodată să o facă publică și cu atât mai puțin să o transpună în practică – datorită posibilelor repercusiuni politice și, mai ales, militare imprevizibile pentru Reich – trebuie spus că ea a avut, totuși, efecte imediate în ceea ce privește atitudinea României față de continuarea războiului alături de Germania. Promițându-i „retrocedarea” Transilvaniei de nord, nu numai că Hitler a reușit să-l determine pe mareșalul Ion Antonescu să renunțe momentan la intenția de a ieși din război, menținând în continuare colaborarea politică și militară cu cel de-al III-lea Reich, dar a obținut în același timp o sensibilă sporire a contribuției militare a României pe frontul de est, prin mobilizarea și trimiterea pe front a trupelor ce fuseseră reținute până la acea dată de autoritățile române în interiorul țării, îndeosebi de-a lungul frontierei cu Ungaria, sub pretextul prevenirii unei agresiuni maghiare²⁹.

²⁶ Pentru convorbirile la nivel înalt româno-germane din 26-27.02.1944 a se vedea *Akten zur deutschen auswärtigen Politik, Serie E: 1941-1945, Band VII 1. Oktober 1943 bis 30. April 1944*, Göttingen, 1979, doc. nr. 236, p. 446-451; doc. nr. 237, p. 451-454; doc. nr. 238, p. 454-459 (în continuare: ADAP).

²⁷ Pentru convorbirile româno-germane din 23-24.03.1944 vezi ADAP, Serie E, Band VII, doc. nr. 292, p. 555-562; doc. nr. 293, p. 563-567; doc. nr. 296, p. 570-577; doc. nr. 297, p. 578..

²⁸ ADAP, Serie E, Band VII, doc. nr. 292, p. 556-557. (Aufzeichnung über die Unterredung zwischen dem Führer und Marschall Antonescu in Schloss Klessheim am 23. März 1944).

²⁹ Ca urmare a înrăutățirii situației în sectorul sudic al frontului de est și a apropierii unităților Armatei Roșii de frontiera cu România, mareșalul Ion Antonescu ordonase încă din data de 19.03.1944 mobilizarea generală a Armatei române. Totuși, este incontestabil faptul că evenimentele petrecute în Ungaria, respectiv dispariția amenințării militare maghiare în urma mobilizării și trimerii pe front a trupelor maghiare dispuse în Transilvania de nord, precum și promisiunea

III. Situația militară de pe flancul sudic al frontului de est și influența sa asupra evoluției relațiilor politico-militare dintre România și cel de-al III-lea Reich în primăvara și vara anului 1944

Măsura mobilizării Armatei Române fusese cu atât mai necesară ținând seamă de faptul că situația militară în sectorul sudic al frontului, de est s-a deteriorat rapid în primele luni ale anului 1944. La 4 martie 1944 Fronturile 1, 2 și 3 ucrainene au declanșat în regiunea Șepetovka ofensiva de primăvară ce a condus în scurt timp la străpungerea frontului apărut de Grupurile de Armate „Sud” și „A” și la avansarea în adâncime a trupelor sovietice, astfel încât la sfârșitul aceleiași luni unitățile Armatei Roșii reușiseră traversarea Nistrului și a Bugului, pătrunzând pe teritoriul României³⁰. Slaba rezistență opusă de Wehrmacht presiunii sovietice, evacuarea administrației românești din Transnistria, Bucovina și partea de nord a Basarabiei, precum și starea deplorabilă a unităților germane aflate în retragere au făcut o impresie profundă asupra opiniei publice și a cercurilor decizionale din România, conturându-se temerea că ocuparea de către sovietici a Moldovei și a regiunii petrolifere de la Ploiești era doar o chestiune de timp³¹. Pătrunderea Armatei Roșii pe teritoriul României, dar mai ales slăbiciunea evidentă dovedită de Wehrmacht au dus la tensionarea relațiilor dintre Berlin și București, provocând o criză de încredere la nivelul oficialităților politice și militare române în privința capacității conducerii germane de a face față situației create în urma ofensivei declanșate pe frontul de est de Armata Roșie. Acest fapt s-a manifestat în cadrul schimbului de mesaje Hitler-Antonescu, petrecut la sfârșitul lunii martie, în cadrul căruia conducătorul statului român a criticat – chiar dacă într-o formă voalată – conducerea superioară germană, solicitând măsuri imediate și radicale în vederea redresării situației, respectiv dirijarea spre sectorul de front amenințat a unor unități de blindate germane, înarmarea cu armament antitanc a diviziilor românești aflate în curs de mobilizare și, nu în ultimul rând, evacuarea trupelor aflate în Crimeea. Hitler s-a arătat dispus să examineze cererile părții române și să pună la dispoziție ajutorul militar solicitat, dar a refuzat categoric să ia în considerare posibilitatea

conducerii germane de a livra urgent armament antitanc și tunuri de asalt armatei române, au constituit factori ce au contribuit la decizia autorităților române de a trimite pe front cea mai mare parte a unităților românești aflate în interior. PAAAB, R 29711, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 15, E. 187318-187319. Telegramm Nr. 1064 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 22.03.1944, gez. Gerstenberg, Killinger; E. 187365. Telegramm Nr. 1198 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 30.03.1944, gez. Gerstenberg, Killinger; E. 187392. Telegramm Nr. 533 des Auswärtigen Amtes vom 02.04.1944, gez. Ritter; KTB–OKW, Band IV, p. 767-768.

³⁰ KTB–OKW, Band IV, p. 766, 769; John Erickson, *The Road to Berlin. Stalin's War with Germany*, p. 182-188.

³¹ PAAAB, R 29711, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 15, E. 187318-187319. Telegramm Nr. 1064 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 22.03.1944, gez. Gerstenberg, Killinger; E. 187361-187362. Telegramm Nr. 1195 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 30.03.1944, gez. Killinger; E. 187386. Telegramm nr. 1249 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 01.04.1944, gez. Killinger; E. 187409-187410. Telegramm Nr. 1275 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 04.04.1944, gez. Killinger; *Diplomați germani la București*, p. 185-186.

evacuării unităților germane și române din Crimeea, invocând în sprijinul deciziei sale considerente de natură politică și militară (posibilitatea modificării atitudinii Turciei și Bulgariei, respectiv utilizarea forțelor sovietice aflate în Crimeea în alte sectoare ale frontului de est, bombardarea regiunii petrolifere Ploiești etc)³². Înfrângerile suferite pe front s-au repercutat negativ inclusiv asupra stabilității politice interne a României, contribuind la creșterea nemulțumirii populației civile, dar și a cercurilor opoziției democratice față de Germania și față de guvernarea mareșalului Ion Antonescu. Descriind situația creată în România în urma recentelor succese raportate de Armata Roșie, Legația germană arăta la începutul lunii aprilie 1944 că „Atmosfera generală în România este deosebit de sumbră și nervoasă. În timp ce o parte a populației reproșează germanilor de a nu fi trimis la timp rezerve pe frontul de est, cealaltă parte a populației reproșează mareșalului faptul că nu a mobilizat la timp. În calitate de conducător al statului și comandant suprem ar fi trebuit, personal, să evalueze în mod corect situația; scuza sa că nu a fost informat corespunzător de către Germania nu este acceptată.”³³

Situația militară creată în urma succesului neașteptat al ofensivei Armatei Roșii pe flancul sudic al frontului de răsărit, ce a avut drept consecință imediată pierderea Transnistriei, Bucovinei și a părții de nord a Basarabiei, precum și transformarea părții de est și de nord-est a teritoriului românesc în teatru de operațiuni militare, i-a determinat pe Hitler și pe Înaltul Comandament al Wehrmachtului să opereze modificări la nivelul eșalonului de comandă și a organizării Grupurilor de Armate „Sud” și „A”, respectiv să reorganizeze structurile de comandă germane din România în vederea adaptării lor la noua conjunctură și a asigurării unei colaborări eficiente cu autoritățile române. Astfel la 26 martie 1944 Grupurile de Armate „Sud” și „A” au fost redenumite „Ucraina de nord”, respectiv „Ucraina de sud”, iar la 31 martie comandanții celor două Grupuri de Armate, feldmareșalii Erich von Manstein și Ewald von Kleist, au fost înlocuiți cu feldmareșalul Walter Model, respectiv generalul-colonel Ferdinand Schörner³⁴. În ce privește Grupul de Armate „Ucraina de Sud”, el era constituit din subgrupul

³² A se vedea în acest sens și schimbul de mesaje Hitler-Antonescu de la sfârșitul lunii martie 1944 în *Antonescu-Hitler. Corespondență și întâlniri inedite (1940-1944)*, vol. II, ediție alcătuită de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ștefan Lache, coordonator științific dr. Florin Constantiniu, București, 1991, doc. nr. 75, p. 150-151; doc. nr. 76, p. 151-153; doc. nr. 77, p. 154-156; doc. nr. 78, p. 156-159; doc. nr. 80, p. 160-162; KTB-OKW, Band IV, p. 769-775; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 222-224.

³³ PAAAB, R 29711, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 15, E. 187400. Telegramm Nr. 1270 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 03.04.1944, gez. Killinger.

³⁴ KTB-OKW, Band IV, p. 775-776; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 224; Referitor la motivele care l-au determinat pe Hitler să ia decizia înlocuirii feldmareșalilor Erich von Manstein și Ewald von Kleist vezi Erich von Manstein, *Victorii pierdute*, București, f. a., p. 485-487; David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, p. 234-236; Atât Manstein, cât și Kleist s-au bucurat de încrederea totală a oficialităților militare române, măsura înlocuirii celor doi comandanți fiind dezavuată de mareșalul Ion Antonescu. Institut für Zeitgeschichte München, ZS 1130-Hansen. Antworten in erweiterter Berichtform auf eine Anfrage des Instituts für Zeitgeschichte-München (Br/be vom 21.01.1956), gez. Hansen, fol. 00029 (în continuare: Ifz.).

de Armate „Wöhler”, comandat de generalul de infanterie Otto Wöhler, ce reunea Armata a 8-a germană și Armata a 4-a română, respectiv subgrupul de Armate „Dumitrescu”, comandat de generalul-colonel Petre Dumitrescu, în componerea căruia intrau Armata a 6-a germană și Armata a 3-a română. Adoptarea acestei structuri de comandă mixtă în cadrul Grupului de Armate „Ucraina de sud” nu era întâmplătoare, ea fiind pe de o parte rezultatul experienței anterioare în privința colaborării militare româno-germane, pe de altă parte urmarea solicitării insistente a părții române de a fi implicată activ în cadrul deciziilor referitoare la elaborarea planurilor de operațiuni și la conducerea efectivă a acestora. Evoluția cooperării dintre Wehrmacht și Armata română pe frontul de est până la acea dată demonstrase în mod evident faptul că trupele române – datorită pregătirii și înzestrării lor materiale inferioare –, nu au fost în măsură să planifice și să execute independent, cu rezultate mulțumitoare, o operațiune militară de anvergură, în acest sens cel mai concludent argument reprezentându-l eșecul drastic suferit de cele două Armate române (a 3-a și a 4-a) în bătălia de la Stalingrad. Sub impresia traumatizantă a acestei înfrângeri, Hitler a ordonat în 1943 ca trupele române să nu mai fie utilizate în sectoare de front independente, ci să fie intercalate cu trupele germane. Deși, inițial, aliatul român a acceptat această structură de subordonare, totuși în momentul în care teatrul de război a ajuns pe teritoriul României, mareșalul Ion Antonescu și Marele Stat Major român au ridicat pretenția justificată de a se implica substanțial în cadrul conducerii operațiunilor militare de pe teritoriul României, refuzând categoric subordonarea trupelor române din Basarabia și din Moldova comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud”³⁵. Întrucât Berlinul și-a menținut punctul de vedere referitor la necesitatea intercalării trupelor române cu cele germane, după mai multe runde de negocieri s-a ajuns la o soluție de compromis. Astfel OKH a subordonat comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud” două subgrupuri de Armate, unul condus de un comandant german (generalul de infanterie Otto Wöhler), iar celălalt de către un comandant român (generalul de armată Petre Dumitrescu). Așa cum am arătat anterior, ambele subgrupuri de Armate dispuneau de câte o armată germană și una română, care la rândul lor cuprindeau corpuri și divizii germane, respectiv române. Cu toate că noua structură prezenta avantaje evidente pentru conducerea germană, ea avea totuși și un handicap major, deoarece unitățile și comandamentele române erau subordonate Grupului de Armate „Ucraina de Sud” doar din punct de vedere tactic, în celelalte chestiuni atribuțiile de comandă fiind exercitate în continuare de mareșalul Ion Antonescu și de Marele Stat Major român. În plus, cooperarea dintre Armata română și cea germană avea să fie grevată și de tendințele vădite ale oficialităților militare române de a limita pe cât posibil competențele eșalonului de comandă german, de disensiunile dintre cele două părți, precum și de distanțarea treptată, dar vizibilă în primăvara și vara anului 1944 a aliatului român față de Reich³⁶.

³⁵ Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 58.

³⁶ *Ibidem*, p. 58-59.

Concomitent cu aceste schimbări, OKW-ul a decis să delimiteze exact sferile de autoritate și competențele structurilor de comandă ale Armatei germane ce activau deja sau urmau să activeze pe teritoriul României, pentru a asigura în acest fel o cooperare eficientă cu aliatul român, plecându-se de la premiza că aportul eșalonului român de comandă era esențial în realizarea sarcinilor trasate de conducerea germană Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Deși la prima vedere soluționarea acestei chestiuni nu părea să creeze dificultăți majore, totuși ea a fost îngreunată considerabil de opiniile divergente, precum și de animozitățile personale existente între comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” – generalul-colonel Ferdinand Schörner, un om de mână forte și unul dintre comandanții preferați ai lui Hitler³⁷ –, și generalul de cavalerie Erik Hansen, ce deținea funcția de „general german acreditat pe lângă Înalțul Comandament al Armatei Române”, fiind totodată șeful Misiunii Militare germane în România. În vreme ce generalul-colonel Schörner privea problema competențelor și a relațiilor de subordonare exclusiv din punctul de vedere al comandantului aflat în zona de operații, respectiv al necesităților trupelor combatante, generalul Hansen – în calitatea sa de „curea de transmisie” între cei doi aliați –, trebuia să țină seama de interesele și de susceptibilitatea părții române, mai ales că Hitler interzisese categoric exercitarea oricăror presiuni asupra mareșalului Ion Antonescu³⁸. În consecință, în cadrul acțiunilor pe care le-a întreprins, Hansen a acționat cu oarecare menajamente față de partea română, ceea ce l-a iritat pe Schörner. Acesta din urmă i-a imputat șefului Misiunii Militare germane faptul că nu a pregătit în mod corespunzător primirea trupelor Grupului de Armate „Ucraina de Sud” pe teritoriul României, solicitând chiar, la OKW și OKH, rechemarea acestuia³⁹. În vederea detensionării situației a fost necesară intervenția combinată a OKW și a OKH, dar nici în urma acestei medieri nu s-a ajuns la o cooperare armonioasă, întrucât între cele două foruri decizionale exista o competiție intensă în ceea ce privește extinderea atribuțiilor și a sferelor de competență în privința conducerii operațiunilor⁴⁰.

Reorganizarea structurii de comandă a trupelor germane din România a demarat la sfârșitul lunii martie 1944, în toiul luptelor grele purtate în Bucovina și în partea de nord-est a României. La 29 martie, OKH – ce era responsabil de conducerea operațiilor pe frontul de est –, a emis un ordin prin care șeful Misiunii Militare germane din România a fost subordonat din punct de vedere tactic Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Această modificare în cadrul raporturilor de subordonare contravenea însă instrucțiunilor primite de generalul Hansen de la OKW, fapt ce s-a răsfrânt asupra raporturilor acestuia cu autoritățile militare române. În realitate, dificultățile au survenit ca urmare a demersurilor întreprinse

³⁷ Pentru personalitatea, cariera și activitatea feldmareșalului Ferdinand Schörner vezi Roland Kaltenecker, *Schörner: Feldmarschall der letzten Stunde*, München-Berlin, 1994, *passim*.

³⁸ KTB–OKW, Band IV, p. 775; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 50; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 224-225.

³⁹ KTB–OKW, Band IV, p. 775; David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, p. 248.

⁴⁰ KTB–OKW, Band IV, p. 775-776.

de comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în vederea asigurării aprovizionării și cazării trupelor sale pe teritoriul român, demersuri ce au vizat exclusiv satisfacerea nevoilor proprii, fără a ține seama de opiniile autorităților române. Acționând în această manieră, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a încălcat prevederile acordurilor politice și economice româno-germane aflate în vigoare, ceea ce a provocat fricțiuni între aliați și a atras protestele vehemente ale mareșalului Ion Antonescu și ale șefului Marelui Stat Major român, generalul Ilie Șteflea, pe lângă conducerea germană⁴¹. În vederea detensionării situației și a evitării pe viitor a disensiunilor între cele două părți, OKW a emis la 2 aprilie 1944 „Directiva temporară pentru conducerea aprovizionării în România”, prin care măsura subordonării „Generalului german acreditat pe lângă Înalțul Comandament al Armatei Române” față de Grupul de Armate „Ucraina de Sud” era anulată. Totodată instrucțiunea amintită preciza că în ceea ce privește cazarea și aprovizionarea trupelor germane aflate pe teritoriul României, generalul Hansen se subordona exclusiv OKW, atribuțiile comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în acest domeniu fiind limitate doar la partea de nord a României⁴².

Prin această instrucțiune fusese corectată eroarea provocată în urma emiterii ordinului din 29 martie, dar problema de fond reprezentată de delimitarea atribuțiilor și competențelor autorităților și serviciilor germane aflate pe teritoriul României rămânea deschisă. După ce această ultimă chestiune a fost reglementată la nivelul OKW și OKH, conducerea germană a inițiat discuții cu aliatul român în vederea stabilirii relațiilor de comandă și a atribuțiilor structurilor militare româno-germane din România. În urma tratatelor desfășurate la 9 aprilie între mareșalul Ion Antonescu și generalul de artilerie Eduard Wagner, șeful serviciului încartiruire, aprovizionare și administrație din cadrul OKH, teritoriul român de la est de București și Ploiești – linia pasul Buzău-Cislău-Mizil-Urziceni-Dunăre – a fost declarat „zonă de operații”. Din punct de vedere administrativ zona operativă urma să fie condusă – independent de guvernul de la București, de către un comandant militar român, în vreme ce restul teritoriului României rămânea în continuare sub administrația autorităților române. Zona de operații, stabilită de comun acord prin protocolul semnat la 9 aprilie, a fost împărțită în două regiuni distincte, respectiv regiunea propriu-zisă a frontului – linia pasul Ghimeș – Moinești-Faraoani – Leova – Românești – Sărata – Gălilești – și regiunea situată la sud de acest aliniament, constituind zona etapelor formată din cinci comandamente de etapă române. Tratatul s-a desfășurat într-o manieră armonioasă, întrucât soluția adoptată la finalul acestora, propusă din proprie inițiativă de mareșalul Antonescu, corespundea în întregime doleanțelor părții germane. În plus, în vederea asigurării unei colaborări eficiente între armatele germane și române, OKH l-a numit pe generalul de infanterie Helge Arthur Auleb „Comandant militar al teatrului de operațiuni din nordul României”, printre alte atribuții acestuia

⁴¹ KTB–OKW, Band IV, p. 775-777; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 51.

⁴² KTB–OKW, Band IV, p. 777.

revenindu-i inclusiv sarcina de a asigura legătura dintre comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” și comandantul român din zona etapelor⁴³. Soluția adoptată prezenta într-adevăr avantaje evidente pentru conducerea germană, totuși ea avea și un neajuns major. Deși în zona operativă, conducerea germană dispunea de o structură clară de comandă, punctul nevralgic al teatrului de operațiuni militare din România era reprezentat de teritoriul situat în spatele zonei operative ce rămânea sub autoritatea guvernului de la București, astfel că atribuțiile comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud” rămâneau limitate, fapt ce avea să constituie unul dintre motivele esențiale ale catastrofei militare din august 1944.

După reorganizarea structurilor de comandament și delimitarea sferelor de competență, atenția forurilor decizionale române și germane a fost îndreptată în direcția stabilizării și consolidării liniei frontului din România. În urma măsurilor draconice adoptate de noul comandant al Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, generalul-colonel Ferdinand Schörner, a fost restabilită disciplina în cadrul unităților germane, serios afectată de retragerile continue, reușindu-se totodată instaurarea ordinii pe front și în spatele acestuia. De asemenea, cu ajutorul diviziilor române recent mobilizate, precum și cu forțele germane trimise, în special divizii blindate, frontul a putut fi stabilizat în luna aprilie pe aliniamentul situat între Nistru și Carpați, la nord-vest de Câmpulung Moldovenesc. Mai mult, în perioada următoare, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a reușit să completeze cu efective și să mărească capacitatea combativă a diviziilor germane, reușind totodată ca prin acțiuni ofensive locale să amelioreze și să scurteze linia frontului, respectiv să constituie în spatele acestuia rezerve blindate în vederea contracarării străpungerilor realizate în urma unei eventuale ofensive sovietice. În fine, au fost depuse eforturi serioase pentru crearea unui sistem de apărare eficient, organizat în adâncime, al cărui element principal era reprezentat de linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați⁴⁴. În urma acestor măsuri, capacitatea de luptă a trupelor germane și române crescuse considerabil, ceea ce părea să justifice optimismul ce predomina la nivelul comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud” cu privire la posibilitatea de a rezista cu succes în cazul unei ofensive de anvergură sovietice. Potrivit evaluării șefului de stat major, generalul-locotenent Walter Wenck, capacitatea de luptă a Grupului de Armate atinsese în iunie 1944 un stadiu ce-i permitea nu numai să facă față cerințelor operative, ci să și cedeze o parte a unităților sale blindate în vederea întăririi sectoarelor periclitate de pe frontul de est⁴⁵. Criza creată în urma declanșării la 22 iunie 1944 a ofensivei

⁴³ AMAN, fond Marele Stat Major, Secția a 7-a. Legătura cu Armatele Aliate, dosar nr. 530, f. 7 și următoarele. (Protocolul germano-român din 09.04.1944); KTB-OKW, Band IV, p. 782-783; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 52-53; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 224-225.

⁴⁴ Pentru detalii vezi BMF, RH 31-I/v.190, *passim*; KTB-OKW, Band IV, p. 774-775; Alexandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, p. 150-18; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 224; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 52-53.

⁴⁵ BMF, RH 19 V/28, fol. 142. KTBHgrSU, Eintragung vom 21.06.1944; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 60-61.

sovietice de vară – ce a dus în scurt timp la prăbușirea Grupului de Armate „Centru” –, a afectat însă situația Grupului de Armate „Ucraina de Sud” întrucât confruntat cu lipsa rezervelor operative OHK, a fost constrâns să retragă în săptămânile următoare mai multe divizii de pe teatrul de operațiuni din România, în special diviziile blindate, acestea fiind trimise pentru a astupa breșele create de tăvălugul sovietic în Bielorusia, Polonia și Galiția. Inițial, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” nu a formulat obiecții față de aceste măsuri, considerând că în lipsa semnalelor referitoare la declanșarea unei ofensive a Armatei Roșii pe flancul sudic al frontului de est, Grupul de Armate se putea dispensa de 2-3 divizii, el dispunând în continuare de forțe suficiente pentru a face față oricărei eventualități. Totuși, pe măsură ce operațiunile desfășurate pe frontul Grupurilor de Armate „Centru” și „Ucraina de Nord” au absorbit divizie după divizie, comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” a atras atenția OKH la jumătatea lunii iulie că retragerea a noi forțe germane din România atinsese o limită periculoasă, avertizând că în cazul continuării transferului de trupe capacitatea de luptă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud” avea să fie slăbită într-o asemenea măsură încât șansele de a rezista cu succes în fața unei ofensive sovietice de proporții erau practic inexistente⁴⁶. OKH a neglijat însă protestele formulate de comandamentul Grupului de Armate și în lipsa rezervelor a continuat retragerea diviziilor germane de pe frontul român, astfel că până la începutul lunii august 1944 nu mai puțin de 10 divizii – dintre care 6 blindate –, fuseseră transferate în alte sectoare ale frontului de est⁴⁷. Operațiunile Grupului de Armate se defășuraseră satisfăcător până la acea dată datorită existenței unor rezerve suficiente, îndeosebi a prezenței în spatele frontului în calitate de forțe de intervenție a unor divizii blindate de elită. Odată cu dirijarea acestora în punctele fierbinți de pe frontul de răsărit, teatrul de operațiuni din România, și așa extrem de întins, a rămas descoperit, cu șanse minime de a rezista în fața unei ofensive de proporții a forțelor sovietice grupate în cadrul Fronturilor 2 și 3 Ucrainene.

IV. Tratatul inițiat de România în primăvara și vara anului 1944 în vederea desprinderii din alianța cu Germania și ieșirea din război. Poziția autorităților germane față de evoluțiile politice din România

Situația militară precară de pe frontul de est s-a răsfrânt negativ inclusiv asupra evoluției relațiilor politice dintre România și cel de-al III-lea Reich în primăvara și vara anului 1944. Pătrunderea Armatei Roșii pe teritoriul României în martie 1944, precum și bombardamentele masive întreprinse de aviația anglo-

⁴⁶ BMF, RH 19 V/29, fol. 58, 95. KTBHgrSU, Eintragungen vom 15.07.1944 und 22.07.1944; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 61-62.

⁴⁷ BMF, RH 19 V/29, fol. 110 și următoarele. KTBHgrSU, Eintragung vom 24.07.1944, RH 19 V/30, fol. 3, Eintragung vom 01.08.1944; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 251; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 62, 64.

americană asupra României începând cu luna aprilie 1944 au provocat panică și derută la nivelul cercurilor guvernamentale, dar și ale opoziției politice democratice române, determinând intensificarea eforturilor pentru identificarea unor soluții care să ofere posibilitatea desprinderii României din alianța cu Germania național-socialistă și a ieșirii din război. Astfel, după contactele diplomatice inițiate cu reprezentanții puterilor aliate de către vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu – cu știința și încuviințarea mareșalului Ion Antonescu –, pe parcursul anului 1943, prin intermediul misiunilor diplomatice ale României în unele state neutre (Portugalia, Spania, Elveția, Turcia, Suedia), conducătorul statului român a autorizat la începutul lunii martie 1944 plecarea prințului Barbu Știrbey la Cairo, unde acesta urma să desfășoare tratative cu reprezentanții URSS, Angliei și SUA în vederea ieșirii României din război. Concomitent, reprezentanții diplomați români în Suedia – ministrul plenipotențiar Frederic Nanu și consilierul de legație George Duca –, au reluat contactele cu diplomații sovietici acreditați în capitala suedeză, respectiv ambasadoarea Alexandra Kollontai și consilierul de ambasadă Vladimir Semionov⁴⁸. La scurt timp după reluarea tratativelor, mai precis la 12 aprilie 1944, atât la Ankara, cât și la Cairo, reprezentanții sovietici au făcut cunoscute emisarilor români condițiile „minimale” de armistițiu. Propunerile sovietice, elaborate de comun acord cu guvernele Angliei și SUA, erau adresate deopotrivă mareșalului Ion Antonescu și liderului opoziției democratice⁴⁹ Iuliu Maniu, conținând următoarele puncte:

1. ruperea relațiilor cu Germania și operații comune ale Armatei române împreună cu Armatele Aliate – inclusiv Armata Roșie – împotriva armatelor germane;
2. restabilirea frontierei sovieto-române din 28 iunie 1940;
3. plata de către guvernul român a unor despăgubiri pentru pierderile cauzate URSS în cursul războiului purtat pe teritoriul sovietic;
4. eliberarea și repatrierea tuturor prizonierilor de război aliați și a persoanelor internate;
5. libertate de mișcare neîngrădită pentru trupele sovietice și aliate pe întregul teritoriu al României, în cazul în care situația militară va necesita acest lucru;
6. decizia comună a guvernului sovietic, britanic și american de a anula cel de-al doilea arbitraj de la Viena din 30 august 1940 și de a restitui României Transilvania de nord sau cea mai mare parte a ei⁵⁰.

⁴⁸ Pentru contextul inițierii de către guvernul român a tratativelor de la Cairo și Stockholm în primăvara anului 1944 vezi Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 380 și următoarele; Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, vol. I, București, 1988, p. 256 și următoarele.

⁴⁹ Opoziția democratică era formată din Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal, cele două formațiuni politice fiind conduse la acea dată de Iuliu Maniu, respectiv Constantin I. C. Brătianu.

⁵⁰ *România marele sacrificat al celui de al doilea război mondial. Documente*, I, coord. Marin Radu Mocanu, vol. I, București, 1994, doc. nr. 73, p. 183-185; Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 387-388; Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, p. 268.

În timp ce la 20 aprilie Iuliu Maniu a comunicat prin intermediul unei telegrame adresate prințului Barbu Știrbey că a acceptat condițiile transmise de Puterile Aliate ca bază de discuție, guvernul Antonescu a respins – după oarecare ezitări – la 15 mai propunerile de armistițiu, considerându-le nesatisfăcătoare⁵¹. Atât cercurile guvernamentale în frunte cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu, cât și opoziția democratică erau convinse de necesitatea desprinderii din alianța cu Reichul, dorind totodată fie încheierea unui armistițiu, separat cu reprezentanții Angliei și SUA, fie încheierea unui armistițiu care să includă și reprezentanții URSS, dar care să fie garantat de Aliații occidentali prin trimiterea în România a unor forțe militare simbolice, sperându-se astfel preîntâmpinarea ocupației unilaterale a României de către trupele Armatei Roșii. Întrucât toate încercările întreprinse de cercurile guvernamentale și ale opoziției democratice de a încheia un armistițiu separat cu Puterile Aliate – fără participarea URSS – s-au soldat cu un eșec, atât Washingtonul cât și Londra refuzând categoric angajarea într-o asemenea direcție, guvernului de la București, ca de altfel și opoziției, nu i-a rămas decât soluția ameliorării pe calea tratativilor a condițiilor transmise la 12 aprilie. În acest punct însă căile de acțiune ale guvernului Antonescu și ale opoziției s-au despărțit. În vreme ce liderul opoziției, Iuliu Maniu, a continuat să insiste până la 23 august 1944 pe finalizarea tratativilor de armistițiu derulate prin intermediul canalului de negociere de la Cairo, acceptând chiar răsturnarea printr-o lovitură de stat a mareșalului Ion Antonescu în cazul în care acesta refuza încheierea armistițiului în termenii solicitați de Aliați în aprilie, guvernul antonescian a încercat ameliorarea condițiilor de armistițiu prin intermediul tratativilor desfășurate la Stockholm cu reprezentanții URSS⁵².

Deși pe parcursul negocierilor derulate în capitala suedeză în cursul lunilor mai-iunie 1944 Kremlinul s-a arătat dispus să amelioreze condițiile de armistițiu din 12 aprilie 1944, odată cu victoriile strălucite obținute de Armata Roșie pe frontul de est în vara anului 1944, interesul Moscovei în vederea încheierii unui armistițiu cu România a scăzut considerabil. Diminuarea interesului manifestat de sovietici este în strânsă legătură cu scopurile politice urmărite de Kremlin în România. Oprirea ofensivei Armatei Roșii din zona centrală a frontului de est în a doua jumătate a lunii iulie 1944 a oferit Moscovei posibilitatea declanșării unei operațiuni de mari proporții pe frontul românesc. Întrucât în România nu avusese loc până la acea dată nici o schimbare politică sau revoltă militară îndreptată împotriva Reichului, care să ofere sovieticilor oportunități tactice similare celor create în Polonia de insurecția antigermană condusă de generalul Bor-Komorovski, liderii de la Kremlin au decis să grăbească cucerirea militară a României, concentrând în acest scop forțe militare considerabile. În consecință, sperând într-o „neutralizare” rapidă a României și impunerea ulterior la conducerea țării a unui

⁵¹ Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 393-396; Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, p. 271-272.

⁵² Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 394-414; Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, p. 273-292.

regim politic prosovietic, este lesne de înțeles că în lunile iulie-august 1944 sovieticii nu au mai fost interesați în încheierea unui armistițiu⁵³. Pe de altă parte, este la fel de adevărat că nici factorii decizionali de la București nu s-au arătat entuziasmați în semnarea unui armistițiu cu Moscova, datorită temerilor legate de posibila reacție a numeroaselor trupe germane aflate pe teritoriul României la vremea respectivă⁵⁴, dar mai cu seamă datorită reticențelor – pe deplin justificate – manifestate față de scopurile politice urmărite de Kremlin. Mai mult, până la încheierea unui acord care să asigure prezervarea intereselor naționale, mareșalul Ion Antonescu considera că era în interesul României să continue rezistența alături de Armata germană, deoarece în opinia sa doar forța Wehrmachtului era în măsură să garanteze în acel context internațional menținerea independenței și suveranității statului român. În cadrul unei ședințe a Consiliului de Miniștri din 21 iulie 1944, el și-a exprimat convingerea că „singura forță în Europa care era și este capabilă să mai țină ordine în acest continent este tot forța germană. În ziua când forțele militare germane se vor prăbuși și vor antrena în această prăbușire întreaga prăbușire socială și militară a Germaniei, atunci toată Europa va cădea în anarhie. Nu văd posibilitatea din partea americanilor, și în special, a englezilor ca să mențină și să salveze Europa de la anarhie și de aceea interesul nostru politic și militar este ca Germania să nu se prăbușească.”⁵⁵

Ținând seama de opiniile Conducătorului statului român, precum și de diminuarea interesului manifestat de Kremlin, dar în egală măsură și de Aliții occidentali, în vederea încheierii armistițiului cu România, nu este deloc surprinzător faptul că în pofida înfrângerilor suferite de Wehrmacht pe teatrele de război din Europa, mareșalul Ion Antonescu a decis în vara anului 1944 – ignorând protestele venite din partea opoziției, Casei regale și chiar din rândurile guvernului pe care-l conducea –, continuarea ostilităților alături de Wehrmacht. Pe lângă motivele de genul celor invocate anterior, la adoptarea acestei decizii se pare că a contribuit și convingerea împărtășită de mareșal că, și în cazul în care Armata germană nu va putea opri tăvălugul sovietic pe frontul de est, Anglia și SUA vor conștientiza în cele din urmă consecințele politice și militare ce puteau decurge din avansarea Armatei Roșii spre vest și ca atare vor lua măsuri pentru a contracara acest pericol. El a continuat să ignore toate semnalele primite din SUA și Anglia ce îndicau cât se poate de evident că pentru oficialitățile aliate drumul României către Washington și Londra trecea

⁵³ Liviu C. Țărău, *Între Washington și Moscova. Politicile de securitate națională ale SUA și URSS și impactul lor asupra României (1945-1965)*, Cluj-Napoca, 2005, p. 317-318.

⁵⁴ În vara anului 1944 Marele Stat Major român a dispus în secret monitorizarea efectivelor Armatei germane staționate pe teritoriul românesc (operațiunea „Cosma”). Potrivit datelor oferite de documentele de arhivă românești, numărul militarilor germani din România (incluzând zona operațiilor, zona etapelor și regiunea interioară) în perioada 15.06.1944-15.08.1944 a evoluat după cum urmează: 675.224 - 15.06.1944; 574.331 - 30.07.1944; 562.514 - 15.08.1944. Cf. AMAN, fond 5423 – Marele Stat Major, Secția a 7-a Legătura cu Armatele Aliate, dosar nr. 380, f. 29-31, 97, 100-101.

⁵⁵ ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 31/1944, f. 105-106 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 21.07.1944).

obligatoriu prin Moscova⁵⁶, căutând fapte și evenimente care să-i sprijine raționamentul referitor la interesul Aliaților de a preîntâmpina instaurarea hegemoniei sovietice în Europa de est. Deși după lansarea cu succes de către forțele anglo-americe a operațiunii „Overlord” devenise evident chiar și pentru cei mai optimiști partizani ai colaborării româno-germane că Reichul se îndrepta vertiginos spre o înfrângere dezastruoasă, situație ce obliga România să adopte măsuri imediate pentru a evita aceeași soartă, de pe urma aceluiași eveniment conducătorul statului român a ajuns la o concluzie diametral opusă. Pentru el debarcarea din Normandia și avansarea trupelor aliate spre Germania constituiau un motiv în plus în vederea continuării rezistenței României pe frontul de est, fiind convins că această rezistență era aprobată și încurajată tacit de Aliații occidentali, dat fiind faptul că aceștia nu aveau nici un interes în a permite extinderea hegemoniei Moscovei în estul și centrul Europei. Pe de altă parte, el nu excludea nici varianta încheierii unei păci de compromis între Germania și Aliații occidentali – fără participarea URSS – chiar dacă la vremea respectivă nu exista nici un indiciu semnificativ care să justifice o asemenea perspectivă⁵⁷. În ceea ce privește situația imediată a României, el opina că și în ipoteza în care sperata intervenție anglo-americană nu avea să se realizeze, iar derularea ulterioară a evenimentelor pe frontul de est ar fi determinat totuși statul român să încheie armistițiul cu URSS, conducerea germană urma să fie anunțată în prealabil de această decizie, deoarece el nu concepea ca România să procedeze aidoma Italiei cu un an în urmă⁵⁸. Până la clarificarea din punct de vedere politic și militar a situației, mareșalul Ion Antonescu

⁵⁶ Dacă oficialii români mai nutreau oarecare speranțe în ceea ce privește posibilitatea încheierii unui armistițiu separat cu Aliații occidentali, acestea au fost spulberate de alocuțiunea rostită de Winston Churchill în Camera Comunelor la 02.08.1944, în care premierul britanic a afirmat textual: „Mi se pare acum că românii trebuie, înainte de toate, să ajungă la o înțelegere cu Rusia, pe care au atacat-o așa de josnic și la a cărei discreție se vor găsi foarte curând. Rusia a oferit condițiuni generoase României și nu are nici o îndoială că ele vor fi acceptate cu gratitudine de către poporul român, afară numai dacă conducătorii români nu ar avea pistol automat prusian înfipt în piept sau la ceafă”. Gheorghe Buzatu, Dana Beldiman, *23 August 1939-1944. România și proba bumerangului*, București, 2003, doc. nr. 39, p. 133-134.

⁵⁷ Pentru detalii în acest sens vezi Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, p. 159-160; Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit. Mareșalul Antonescu. Calea României spre Statul satelit*, p. 310; Ioan Hudiță, *Jurnal Politic 1 ianuarie-24 august 1944*, publicat cu un studiu introductiv și note de academician Dan Berindei, București, 1997, p. 433-434; ADAP, *Serie E: 1941-1945, Band VIII 1. Mai 1944 bis 8. Mai 1944*, Göttingen, 1979, doc. nr. 110, p. 197-198.

⁵⁸ Într-un amplu raport intitulat „Notă despre situația din România”, întocmit la 12.07.1944, expertul economic german Karl Clodius arăta la capitolul consacrat poziției României în politica externă: „Am impresia că în ultimul timp s-a întărit la mareșal recunoașterea faptului că soarta României în lupta împotriva Rusiei este inseparabil legată de soarta Germaniei. Nu numai că a confirmat aceasta de nenumărate ori față de mine, dar s-a exprimat foarte categoric în același sens și față de o serie de personalități române. Adâncul dispreț pe care îl manifestă cu orice prilej pentru atitudinea Italiei confirmă această impresie. De curând mi-a spus că atunci când șeful opoziției, domnul Maniu, a vrut să-l determine la o pace separată, el i-a declarat că România nu trebuie să sufere niciodată aceeași soartă ca Italia și că el nu va permite ca domnul Maniu să încerce să joace rolul lui Badoglio”. ADAP, *Serie E, Bd. VIII*, doc. nr. 110, p. 197.

aprecia însă că România trebuia să continue războiul alături de Reich pentru a câștiga timp și, mai ales, pentru a evita ocupația sovietică. Totuși, potrivit informațiilor de arhivă românești disponibile, cercurile decizionale din București au adus în repetate rânduri la cunoștința autorităților germane, într-o manieră neechivocă, faptul că pentru atitudinea viitoare a României determinantă avea să fie în ultimă instanță situația militară de pe frontul de est. De exemplu, în cadrul unei convorbiri avute la sfârșitul lunii aprilie 1944 cu ministrul plenipotențiar Manfred von Killinger, vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu a spus răspicat interlocutorului său: „Dacă Germania își respectă garanția sa și teritoriul românesc este respectat ca și ființa și libertatea României, România va urma drumul de onoare și legile libertății sale. Dacă însă Germania nu mai este în măsură să apere pământul României sau nu mai poate să-și respecte garanția sa, atunci trebuie să ne-o spună lămurit. Doresc preciziuni, doresc să știu adevărul, oricum ar fi el, pentru că Neamul Românesc nu poate să fie dus la moarte. [...] *Dacă deci frontul rus nu va putea să fie stăvilat și Rușii vor coborî spre Sud, amenințând câmpia muntenească și alunecând spre București, nu numai Mareșalul Antonescu sau eu, dar nimeni în România nu va mai putea să răspundă de ce se va întâmpla, pentru că un popor astfel amenințat are dreptul și datoria să-și salveze existența prin toate mijloacele.*”⁵⁹ (s.n. – O. T.)

Evoluția situației politice interne din România, accentuarea nemulțumirii opiniei publice față de regimul patronat de mareșalul Ion Antonescu și, îndeosebi, acțiunile inițiate de vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu, precum și de opoziția democratică în vederea încheierii unui armistițiu cu Națiunile Unite nu au rămas necunoscute conducerii Reichului, sporind temerile referitoare la posibilitatea desprinderii României din alianța cu Germania și a ieșirii din război. În primăvara și vara anului 1944, avertismentele recepționate de Berlin cu privire la posibilitatea unei defecțiuni românești s-au înmulțit. Deși rapoartele parvenite conducerii celui de-al III-lea Reich prin intermediul serviciilor de informații, al Legației germane din București, al reprezentanților Wehrmachtului din România și al conducerii Grupului Etnic German conțineau în general date contradictorii cu privire la situația din România, în cadrul acestora pot fi identificate totuși două elemente comune ce aveau să influențeze într-o manieră hotărâtoare evoluția raporturilor româno-germane, prefigurând totodată deznodământul din august 1944. Astfel, în pofida faptului că au existat date relevante și veridice privind acțiunile inițiate de opoziția democratică, de Casa Regală și, nu în ultimul rând, de elementele nemulțumite din cadrul Marelui Stat Major în vederea înlăturării de la putere a regimului antonescian și a încheierii unui armistițiu, Berlinul a ignorat constant aceste avertismente și a subapreciat posibilitățile de acțiune ale opoziției antonesciene, considerând că atâta timp cât mareșalul

⁵⁹ Arhiva Ministerului de Externe București, fond 71/Germania, vol. 94, f. 186-187. Notă asupra convorbirii avute în ziua de 25.04.1944 de dl Mihai Antonescu, vice-președintele Consiliului de Miniștri cu dl von Killinger, la Președinția Consiliului de Miniștri (în continuare: AME).

Ion Antonescu rămâne la conducerea statului român nu existau motive de îngrijorare pentru Germania. Pe de altă parte, oficialitățile politice și militare ale Reichului apreciau la unison faptul că stabilitatea internă a regimului antonescian, respectiv atitudinea viitoare a României în privința alianței cu Germania și continuarea războiului erau condiționate de evoluția situației militare pe teatrele de operațiuni militare din Europa, îndeosebi de derularea ostilităților pe frontul de est. Într-un raport înaintat în februarie 1944 către Auswärtiges Amt, Legația germană din București considera în mod eronat că eventuala transformare a teritoriului României în teatru de operațiuni militare va avea ca rezultat consolidarea poziției mareșalului Antonescu, „întrucât rezultatul luptei dintre Germania și Rusia reprezintă o chestiune existențială pentru România”. În această eventualitate, era de așteptat ca Armata română să opună cu certitudine rezistență atâta timp cât operațiunile se vor desfășura în Basarabia, în schimb, dacă trupele sovietice depășeau Prutul și pătrundeau în Vechiul Regat, aceasta „va însemna probabil, în măsura în care ajutoare germane nu vor sta la dispoziție, prăbușirea politică și militară a României, chiar și în cazul în care în ultima clipă se va fi încercat încheierea păcii cu Anglia și America”⁶⁰.

O altă evaluare a situației și a atitudinii României din aceeași lună realizată de „Statul Major de Legătură România al Marinei de Război germane-Marine-Verbindungsstab Rumänien” pleca de la premisa că mareșalul deține ferm în mâini frâiele puterii și că nu există nici un motiv de îndoială în privința loialității sale în raport cu Germania, chiar dacă anturajul lui era format parțial din personalități anglofile. După prezentarea poziției regelui, a armatei și a diferitelor curente politice față de regimul antonescian și de alianța cu Germania, autorii raportului au reiterat importanța deosebită a frontului de est pentru poziția mareșalului și a evoluției relațiilor româno-germane: „Dacă pe frontul de est nu intervin situații nefavorabile și Turcia rămâne neutră, nu există pericolul ca România să dezerteze. Dar dacă aceste premise ar urma să nu fie îndeplinite, atunci trebuie să ne așteptăm la ieșirea din război a României, în măsura în care în componența guvernului actual nu vor interveni modificări la momentul corespunzător.”⁶¹ Chiar și pătrunderea Armatei Roșii pe teritoriul României în cursul operațiunilor ofensive din luna martie 1944 părea să nu fi afectat în viziunea conducerii militare germane poziția conducătorului statului român și atitudinea opiniei publice, întrucât șeful Misiunii Militare germane, generalul de cavalerie Erik Hansen, comunica OKW la 2 aprilie 1944 că voința de luptă a mareșalului era „nezdruncinată”, iar două zile mai târziu reprezentantul OKW, colonelul de stat major Poleck, ce efectuase o călătorie de serviciu în România, raporta forurilor superioare că „România nu se prăbușește, ci va lua parte în continuare cu eforturi sporite la luptă”⁶².

⁶⁰ PAAAB, R 29711, Büro des Staatssekretärs-Rumänien, Band 15, E. 187204-187205. Telegramm Nr. 520 der deutschen Gesandtschaft in Bukarest vom 15.02.1944, gez. Killinger.

⁶¹ BMF, RM 35 III/173, Bericht des Marine-Verbindungsstabes Rumänien vom 05.02.1944 über Lage und Stimmung in Rumänien.

⁶² KTB-OKW, Band IV, p. 774-775.

Dacă rapoartele întocmite de reprezentanții din România ai Wehrmachtului și Auswärtiges Amt-ului încercau – după cum am putut constata –, să prezinte situația într-o lumină favorabilă, prin accentul pus pe autoritatea de care se bucura încă pe plan intern mareșalul Ion Antonescu și pe loialitatea sa față de Germania, respectiv prin minimalizarea importanței și acțiunilor opoziției, evaluările realizate de conducerea Grupului Etnic German în frunte cu Andreas Schmidt înfățișau situația existentă în România în culori mult mai sumbre. Beneficiind de o rețea de informații ce acoperea practic întregul teritoriu al țării și care activa extrem de eficient, conducerea Grupului Etnic German a furnizat Berlinului în perioada 1940-1944 rapoarte critice cu privire la politica promovată de guvernul român, din acest punct de vedere acestea diferințându-se net de documentele elaborate de celelalte servicii germane prezente în România. În acest sens, nici informările și notele întocmite în primăvara și vara anului 1944 de conducătorul GEG, Andreas Schmidt, nu au constituit o excepție de la regulă: în pofida prezenței unor clișee – ca de exemplu exagerarea pretensei influențe exercitate de evrei asupra evoluției vieții politice din România –, aceste rapoarte dovedesc totuși o bună cunoaștere a stării de spirit ce domnea în România, precum și a demersurilor întreprinse în culise de către principalii factori politici și militari din guvern și opoziție, îndeosebi tratativele de armistițiu cu Aliații și URSS.

De la bun început, Andreas Schmidt a identificat două tendințe prezente, în opinia sa, în cadrul politicii promovate de guvernul român, ale căror exponenți erau mareșalul Ion Antonescu, respectiv vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu. În vreme ce conducătorul statului român era considerat partizanul colaborării cu Germania și al continuării războiului, Mihai Antonescu era apreciat drept principalul exponent al cercurilor care se străduiau să „saboteze” linia politică a mareșalului, scopul urmărit fiind abandonarea alianței cu cel de-al III-lea Reich și ieșirea României din război. În acest sens, în cadrul unui raport din iunie 1944 referitor la situația politică din România, Schmidt aprecia: „Mareșalul Antonescu se va strădui, desigur, ca și până acum, să continue războiul alături de Germania, în timp ce eforturile lui Mihai Antonescu tind în continuare spre ieșirea cât mai curând posibil a României din război.”⁶³ În ce privește poziția mareșalului Antonescu în cadrul vieții politice românești și modalitățile aflate la îndemâna Germaniei pentru a menține în continuare statul român în sfera de influență

⁶³ Bundesarchiv Berlin, NS 19 (Persönlicher Stab des Reichsführers SS)/ 2146, fol. 1. Bericht des Voksgruppenführers Andreas Schmidt vom 02.06.1944 über die Lage in Rumänien (în continuare: BB). Într-un alt raport înaintat Berlinului în aprilie 1944, Andreas Schmidt îl caracterizase pe Mihai Antonescu drept „un mare laș”, pronunțându-se pentru supravegherea sa strictă și interzicerea plecării lui în străinătate pentru a desfășura acolo demersuri pacifiste – așa cum solicitase Mihai Antonescu – deoarece „Acum nu este cu siguranță momentul ca Mihai Antonescu să fie lăsat liber, întrucât el ne poate provoca numai pagube”. Vezi și PAAAB, R 101118, Inland II geheim, Bd. 427, Berichte und Meldungen zur Lage in und über Rumänien 1944-1945, E. 296287-296288. Inl. II 223 gRs, Bericht über meine Vorsprache beim Marschall und Vizeministerpräsident Mihai Antonescu am 28.03.1944, gez. Andreas Schmidt.

germană, Andreas Schmidt se pronunța împotriva ocupării militare a României, cel puțin din două motive, respectiv slăbirea Armatei române și pericolul reprezentat de posibilitatea apariției mișcărilor de partizani în spatele frontului german. Ținând seama de aceste considerente, el propunea o soluție politico-diplomatică, respectiv remanierea guvernului condus de mareșalul Ion Antonescu prin înlocuirea miniștrilor care aveau vederi antigermene cu personalități de orientare național-conservatoare și cu militari germanofili, eventual prin cooptarea unor experți germani. Pe lângă eliminarea elementelor opoziționiste din guvern și garanția menținerii României în cadrul sferei de influență germană, în opinia sa această soluție oferea avantajul unei mai bune mobilizări și exploatari a potențialului economic și militar al țării în folosul mașinii de război germane⁶⁴. Conducătorul GEG atribuia la rândul său o importanță deosebită evoluției ostilităților pe frontul de est pentru atitudinea viitoare a României față de menținerea alianței cu Germania și continuarea războiului⁶⁵.

Spre deosebire însă de celelalte servicii germane ce mizau în evaluările pe care le întocmeau pe loialitatea necondiționată a mareșalului Antonescu față de Reich și pe capacitatea acestuia de a gestiona destinele României, Andreas Schmidt se pronunța pentru o implicare activă a forurilor decizionale germane în viața politică internă a statului român, dat fiind faptul că, în opinia sa, conducerea efectivă a țării era exercitată de Mihai Antonescu și nu de conducătorul statului român, ultimul fiind ocupat exclusiv cu inspecțiile pe front și chestiunile de natură militară. În acest sens concluzia lui Andreas Schmidt la raportul său lunar înaintat forurilor superioare din Berlin este mai mult decât relevantă și merită a fi reținută ca atare: „Dacă vrem să menținem România, într-o bună zi mareșalul Antonescu va trebui să afle prin intermediul nostru adevărul – exact ca Mussolini – sau renunțăm la cooperarea cu România, ca stat. România nu poate învinge dificultățile interne, așa cum a demonstrat acest fapt și pe front.”⁶⁶ Mai mult, în cadrul raportului lunar din iulie, Andreas Schmidt a reiterat aceeași opinie cu privire la modalitățile de menținere a României ca aliat al Reichului, dar a ținut să adauge că „această chestiune, firește, are sens să fie ridicată doar dacă guvernul mareșalului nu

⁶⁴ BB, NS 19/2146, fol. 1-2. Bericht des Voksgruppenführers Andreas Schmidt vom 02.06.1944 über die Lage in Rumänien; PAAAB, R 101118, Inland II geheim, Bd. 427, Berichte und Meldungen zur Lage in und über Rumänien 1944-1945, E. 393421-393425. Inl. II 1418 g, Auszug aus dem Monatsbericht für Juni 1944 der Deutschen Volksgruppe in Rumänien.

⁶⁵ Andreas Schmidt și-a exprimat în mod consecvent această convingere în cadrul rapoartelor înaintate Berlinului în primăvara și vara anului 1944. De exemplu, într-o notă de la sfârșitul lunii iulie – începutul lunii august, el arăta că: „În aceste note situația politică a fost caracterizată, la urma urmelor, drept stabilă, în sensul că doar o schimbare a situației militare în sectorul sudic al frontului de est poate provoca schimbări de natură politică în România.” PAAAB, R 101118, Inland II geheim, Bd. 427, Berichte und Meldungen zur Lage in und über Rumänien 1944-1945, E. 393363. Inl. II 1634 g. Aufzeichnung über die politische Atmosphäre in Rumänien.

⁶⁶ PAAAB, R 101118, Inland II geheim, Bd. 427, Berichte und Meldungen zur Lage in und über Rumänien 1944-1945, E. 393421-393425. Inl. II 1418 g, Auszug aus dem Monatsbericht Juni 1944 der Deutschen Volksgruppe in Rumänien.

conspiră cu Anglia și America. Dar dacă această eventualitate se confirmă, atunci aici nu există decât o posibilitate, formarea unui guvern militar din ofițeri români cinstiți în colaborare cu aripa radicală a Legiunii, aflată în Germania.”⁶⁷

Din cele expuse anterior se poate constata faptul că, deși Berlinul a fost informat în general cu privire la evoluția situației politice din România și la inițiativele ce aveau ca scop desprinderea din alianța cu Germania și ieșirea din război, totuși în majoritatea cazurilor datele obținute au fost de natură contradictorie, fără a putea oferi o imagine clară și convingătoare asupra adevăratelor intenții ale cercurilor decizionale din România – deopotrivă ale puterii sau opoziției, conducerea germană fiind convinsă în continuare că atâta timp cât mareșalul Ion Antonescu se află la putere nu existau motive de îngrijorare. Această constatare este argumentată de faptul că Berlinul nu a reușit să obțină nici măcar în august 1944 informații vitale referitoare, la stadiul preparativelor opoziției în vederea răsturnării de la putere a regimului patronat de mareșalul Ion Antonescu și, cu atât mai puțin, data exactă sau măcar aproximativă a înfăptuirii loviturii de stat. De exemplu un raport întocmit de Secția militară din cadrul Oficiului Central pentru Siguranța Reichului din 5 august 1944, cu alte cuvinte, de un serviciu ce teoretic ar fi trebuit să prezinte informații sigure și credibile, mai ales că la vremea respectivă pregătirile opoziției democratice în vederea loviturii de stat erau foarte avansate, concluziona eronat: „Ca și până acum, mijloacele politice de forță se află exclusiv în mâinile mareșalului și ale Armatei române. Opoziția nu are în spate nici o mișcare care să fie într-adevăr decisă să lupte și care să aibă posibilitatea de a smulge mareșalului puterea.”⁶⁸ În consecință, nebeneficiind de informații credibile cu privire la proiectata lovitură de stat, Berlinul – așa cum vom vedea –, a fost luat total prin surprindere de evenimentele din 23 august 1944, fără a putea riposta pe măsura gravității situației politice și militare rezultate în urma defecțiunii aliatului român.

V. Desprinderea României din alianța cu cel de-al III-lea Reich: evenimentele de la 23 august 1944 și sfârșitul „camaraderiei de arme germano-române”. Bătălia pentru capitala București și catastrofa Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în România

După criza gravă creată pe flancul sudic al frontului de est în urma ofensivei Armatei Roșii din martie 1944, situația militară de pe teatrul de operațiuni din România s-a consolidat treptat în perioada următoare, atât OKW și OKH, cât și

⁶⁷ PAAAB, R 100377, Inland II C (Volkstumsfragen, Volksgruppen, VoMi), D 1 Rumänien – Deutschum in Rumänien, Bd. 54, 1944. Auszug aus dem Monatsbericht Juli 1944 des Volksgruppenführers.

⁶⁸ ANIC, colecția Microfilme SUA – Documente germane microfilmate la Alexandria/Virginia – rola 59, fol. 5631433-5631434. Oberkommando der Wehrmacht, Wehrmachtführungsstab, Amtsgruppe Ausland, OKW/988.2. Bericht des Militärischen Amtes des Reichsicherheitshauptamtes vom 05.08.1944 über die innerpolitische Lage in Rumänien.

conducerea Grupului de Armate „Ucraina de Sud” depunând din aprilie 1944 eforturi considerabile în vederea stabilizării și menținerii liniei frontului. Pentru conducerea Reichului, menținerea României în sfera de influență germană devenise în primăvara și vara anului 1944 o problemă de importanță vitală pentru continuarea războiului. Din punctul de vedere al intereselor economice și militare ale Reichului, România reprezenta la acea dată nu numai principalul furnizor de petrol pentru mașina de război germană, dar, prin contingentele militare românești aflate pe frontul de est, era în același timp principalul aliat al Wehrmachtului în războiul împotriva URSS. Pe de altă parte România era extrem de importantă și din punctul de vedere al căilor de comunicații și aprovizionare ale trupelor aflate pe frontul de est. Nu în ultimul rând necesitatea apărării teritoriului României era determinată de considerente politice, deopotrivă interne și externe. Ocuparea de către Armata Roșie a noi teritorii românești ar fi condus cu certitudine la o gravă criză internă, fapt ce ar fi afectat nu numai atitudinea României față de colaborarea cu Germania, ci și a celorlalte state balcanice. Ca urmare a măsurilor luate de OKW, OKH și de comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, generalul-colonel Ferdinand Schörner, acesta din urmă recunoscut de altfel pentru stilul dur de conducere, situația militară – ce părase la un moment dat compromisă –, nu numai că a putut fi remediată, chiar mai mult, în urma completărilor materiale și umane repartizate pe parcursul lunilor aprilie-iunie, precum și a construirii de poziții fortificate în spatele liniei principale de rezistență, capacitatea combativă a Grupului de Armate atinsese un stadiu ce îndreptătea speranțele conducerii germano-române de a respinge cu succes o ofensivă de proporții a Armatei Roșii⁶⁹.

Situația teatrului operațional din România avea să cunoască însă o turnură nefavorabilă în urma debarcării Aliaților în Normandia, dar, mai cu seamă, după declanșarea la 22 iunie 1944 de către trupele sovietice a amplelor operațiuni ofensive în sectorul de front al Grupului de Armate „Centru”, operațiuni ce s-au extins în cursul lunii iulie inclusiv pe frontul apărut de Grupul de Armate „Ucraina de nord”. Deteriorarea rapidă și ireversibilă a situației militare în sectoarele de front ale celor două Grupuri de Armate germane a determinat OKH – în lipsă acută de rezerve – să retragă în cursul lunii iulie 1944 un număr de 11 divizii de pe teatrul operațional din România. Transferarea acestor unități, în mare parte de elită – amintim numai divizia de infanterie motorizată „Grossdeutschland”, ori diviziile blindate 17, 24, 3 SS „Totenkopf” – a afectat în mod decisiv capacitatea operativă a Grupului de Armate „Ucraina de Sud” și a stârnit îngrijorare la București. Guvernul român a reacționat prompt, avertizând încă o dată conducerea Reichului că slăbirea frontului românesc putea avea repercusiuni politice nedorite. La 18 iulie 1944 vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu a reproșat într-o manieră dură ministrului plenipotențiar Manfred von Killinger retragerea diviziilor

⁶⁹ Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 60.

germane, afirmând în acest sens că „începe a deveni vexatoriu pentru noi, ca teritoriul nostru să fie sanatoriul unde se refac trupele, pentru ca apoi să plece pe alt front”. În continuarea discuției, oficialul român a lansat un avertisment nedisimulat la adresa Reichului: „politica românească este în raport cu situația frontului din răsărit, cu apărarea granițelor române și respectul garanției date de germani. Dacă frontul nu ține, nu pot eu însumi să declar formal să mai iau nicio răspundere și nimeni n-ar mai putea s-o facă, fiindcă poporul român are desigur dreptul să-și salveze existența prin orice mijloace.”⁷⁰ Avertismentele părții române, dar și protestele conducerii Grupului de Armate „Ucraina de Sud” au fost ignorate la Berlin, astfel că OKH a continuat să apeleze și în perioada următoare la resursele militare oferite de teatrul de operațiuni din România, locul diviziilor germane transferate în alte sectoare de front fiind luat fie de unități românești – inferioare din punctul de vedere al pregătirii și înzestrării cu armament –, fie de divizii germane decimate. În consecință, ca urmare a diminuării capacității combative a Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, șansele forțelor germano-române – expuse pe un front mult prea întins pentru posibilitățile lor operative –, de a rezista cu succes unei ofensive de anvergură sovietice deveniseră infime.

La sfârșitul lunii iulie 1944 au intervenit schimbări inclusiv la nivelul comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Ca urmare a deteriorării rapide a situației militare de pe flancul nordic al frontului de est în primele zile din iulie, fapt ce a periclitat poziția forțele germane din statele baltice și a generat neînțelegeri între Hitler și comandantul Grupului de Armate „Nord”, generalul de infanterie Hans Friessner, Führerul a decis înlocuirea lui Friessner cu generalul-colonel Ferdinand Schörner, Friessner preluând în schimb la 23 iulie 1944 comanda Grupului de Armate „Ucraina de Sud”⁷¹. De asemenea, cu câteva zile în urmă fusese înlocuit și șeful de Stat-Major al Grupului de Armate, respectiv generalul-locotenent Walter Wenck a fost transferat la OKH, în locul său fiind numit generalul-maior Helmuth von Grolmann⁷². Înainte de a se prezenta la noul post de comandă – cartierul general al Grupului de Armate „Ucraina de Sud” aflându-se la acea dată în localitatea Slănic Moldova din Carpații Orientali –, Friessner, avansat între timp la gradul de general-colonel, a fost primit la 24 iulie de Hitler, care cu acest prilej i-a expus situația politică și militară de pe teatrul de operațiuni din România. În urma expozeului ținut de Führer, Friessner a sesizat imediat poziția vulnerabilă a frontului din Basarabia și Moldova. Spre deosebire însă de Hitler care se aștepta la un atac sovietic pe flancul sudic al Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în direcția Galați, Friessner a arătat că flancul nordic

⁷⁰ AME, fond 71/Germania, Bd. 94, fol. 338. Notă asupra convorbirii avute în zilele de 09.06.1944 și 18.07.1944 de dl Mihai Antonescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri cu dl von Killinger, la Președinția Consiliului de Miniștri.

⁷¹ Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, Budapest, 1992, p. 31.

⁷² BMF, RH 19 V/29, fol. 95. KTBHgrSU, Eintragung vom 22.07.1944; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 63.

descoperit al dispozitivului germano-român invita Armata Roșie la un atac spre sud, în spațiul situat între râurile Siret și Prut, ceea ce în caz de reușită ar fi condus la blocarea trecerilor peste Prut și implicit la încercuirea forțelor germano-române din Basarabia. Hitler nu a fost de acord cu opiniile lui Friessner, refuzând de asemenea de o manieră categorică propunerea acestuia ce viza retragerea frontului în spatele râului Prut în cazul unui atac sovietic în direcția sud⁷³. O zi mai târziu Friessner s-a prezentat la comandamentul Grupului de Armate din Slănic Moldova, unde șeful secției de operații, colonelul de stat major Ivo Thilo von Trotha, i-a prezentat o evaluare a situației de pe frontul din România, ce contrazicea în mare parte expozeul optimist ținut de Hitler. Deși acesta din urmă caracterizase situația politică din România drept „stabilă”, afirmând că „Mareșalul îmi este devotat. Și poporul român, și armata română stau în spatele lui precum un singur om”⁷⁴, din prezentarea colonelului von Trotha reieșea faptul că atitudinea guvernului român – cu excepția notabilă a mareșalului Ion Antonescu –, era nesigură. Din punct de vedere militar, capacitatea de luptă a Grupului de Armate fusese diminuată ca urmare a transferării rezervelor în alte sectoare de front, ceea ce, coroborat cu situația politică neclară din România, punea sub semnul întrebării posibilitatea de a face față cu succes unui masiv atac sovietic⁷⁵. Astfel, în urma analizei întreprinse de colonelul Ivo Thilo von Trotha, pentru generalul-colonel Hans Friessner s-au desprins două concluzii importante:

1. necesitatea retragerii în timp util a frontului Grupului de Armate în spatele râului Prut și, în cazul în care situația militară o impunea, chiar pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați;
2. trecerea tuturor forțelor germane aflate în spatele zonei operative sub autoritatea comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud”⁷⁶.

Informațiile îngrijorătoare recepționate de generalul-colonel Friessner cu privire la starea de spirit a românilor și la schimbarea unor comandanți români – fără știrea germanilor – i-au accentuat suspiciunea cu privire la pregătirea unui puci în vederea răsturnării mareșalului Antonescu și l-au determinat să se deplaseze la București la 1 august 1944 în vederea obținerii unei clarificări a situației din partea forurilor germane competente. Totuși, rezultatele obținute în urma convorbirilor desfășurate în capitala României cu generalul-locotenent Alfred Gerstenberg, comandant al Deutsche Luftwaffenmission in Rumänien-Misiunii Militare Aeronautice germane în România, și responsabil pentru apărarea regiunii petrolifere, cu Manfred von Killinger, ministrul plenipotențiar german, și generalul de cavalerie Erik Hansen, Befehlshaber der Deutschen Heeresmission in Rumänien, nu au fost în măsură să-l liniștească pe comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”.

⁷³ Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 35-36.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 35.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 44-48.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 48.

Chestionat de Friessner cu privire la încrederea ce se putea acorda guvernului român, von Killinger a replicat: „Mareșalul Antonescu are în spatele lui poporul și guvernul.” Nemulțumit de răspuns, Friessner a insistat dorind să afle măsurile prevăzute de autoritățile germane în eventualitatea producerii unei crize de guvern în România. Răspunsul oferit de ministrul plenipotențiar german relevă elocvent imaginea falsă existentă în cadrul forurilor germane cu privire la situația guvernării mareșalului Ion Antonescu: „Până acum niciun fel de măsuri ! Nici nu este de așteptat vreo criză de guvern și dacă totuși s-ar întâmpla, vom avea destul timp să luăm măsuri.”⁷⁷ Generalul-locotenent Alfred Gerstenberg a fost și mai categoric, asigurându-l pe Friessner că „în caz de incidente o singură (!) baterie de artilerie antiaeriană va fi suficientă pentru a lichida orice lovitură de stat la București”⁷⁸.

O impresie nesatisfăcătoare avea să dobândească Friessner și în urma convorbirii cu generalul de cavalerie Erik Hansen. Alarmat de naivitatea și pasivitatea autorităților germane din București, generalul-colonel Hans Friessner a decis să ia măsuri pentru a putea contracara o eventuală schimbare a orientării politice a României. Astfel, imediat după întoarcerea sa la Slănic Moldova a ordonat Armatei a 6-a și grupării armate „Wöhler” să organizeze unități de intervenție⁷⁹. Pe de altă parte Friessner a hotărât să trimită lui Hitler o scrisoare personală ce urma să fie înmănată de colonelul de stat major Ivo Thilo von Trotha. Referindu-se la situația Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, Friessner aprecia în scrisoare că „în acest moment nu există motive de îngrijorare și frontul Grupului de Armate poate fi menținut, dacă Grupului de Armate îi vor fi lăsate la dispoziție puținele rezerve existente încă (două divizii blindate germane de putere medie, o divizie de grenadierii blindată și o divizie blindată română)”⁸⁰. Pe de altă parte, Friessner a adus la cunoștința forurilor superioare nemulțumirea sa față de evoluția situației politice din România și față de lipsa de reacție a autorităților germane din București, arătând că „trebuie luate toate măsurile necesare, pentru a se putea face față oricărei eventualități”. Prin urmare, Friessner era de părere că pe teatrul de operațiuni din România se impunea „o conducere operativă unitară” și cerea lui Hitler „să treacă asupra sa toate prerogativele de conducere ale Wehrmachtului în România și totodată să desemneze în vederea cooperării o singură instituție politică abilitată”⁸¹. Concomitent, Gruparea Armată Wöhler a remis comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud” un studiu ce examina posibilitatea Armatei a 8-a germane de a apăra teritoriul românesc în eventualitatea ieșirii României din război. Ținând seama de forțele aflate la dispoziția Armatei a 8-a, studiul ajungea

⁷⁷ *Ibidem*, p. 56.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 55.

⁷⁹ BMF, RH 19 V/30, fol. 5. KTBHgrSU, Eintragung vom 01.08.1944.

⁸⁰ *Ibidem*, fol. 14. KTBHgrSU, Eintragung vom 03.08.1944.

⁸¹ BMF, RH 19 V/30, fol. 15. KTBHgrSU, Eintragung vom 03.08.1944; Vezi și Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 58.

la concluzia că în cel mai bun caz putea fi apărată poziția subcarpatică de-a lungul Siretului până la Adjud, ceea ce practic însemna renunțarea la teritoriul românesc situat la est de această linie⁸².

Ajuns în Cartierul General de la Rastenburg, colonelul von Trotha a avut mai multe convorbiri cu șeful OKW, feldmareșalul Wilhelm Keitel, respectiv cu șeful Statului Major al OKH, generalul-colonel Heinz Guderian, precum și cu generalii Alfred Jodl și Walter Wenck. Potrivit raportului întocmit la întoarcerea sa în Slănic Moldova, în cadrul discuției cu generalul Guderian, von Trotha a atras atenția că în cazul transferării a noi unități de pe frontul din România era imposibil să se reziste unui atac sovietic masiv. Ținând seama și de atitudinea aliatului român, el a solicitat permisiunea replierii frontului pe linia Dunăre-Carpați, în cazul în care situația o cerea. Deși Guderian împărtășise în principiu temerile exprimate de comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, răspunsul oferit a doua zi, după convorbirea cu Hitler, era totuși neconcludent: „el [Guderian] speră, să poată emite, la momentul corespunzător, ordinele necesare Grupului de Armate, dacă situația ar urma să se dezvolte în această direcție.”⁸³ Nici convorbirile avute de colonelul von Trotha cu șeful OKW din 4, respectiv 6 august nu s-au soldat cu rezultatele sperate de conducerea Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Deși în cadrul primei întrevederi – premergătoare vizitei efectuate de conducătorul statului român în Cartierul General al Führerului –, feldmareșalul Keitel manifestase înțelegere față de solicitările formulate în scrisoarea sa de Friessner cu privire la modificarea structurii de comandă din România și adoptarea unor măsuri preventive pentru eventualitatea ieșirii din război a aliatului român, totuși el a refuzat soluționarea acestora, considerând că „românii își vor da seama de motivația unei asemenea măsuri”. În replică, colonelul von Trotha a atras din nou atenția asupra consecințelor ce rezultau în urma evoluției situației din Balcani și a propus ca pregătirile militare pentru eventualitatea defecțiunii românești să fie inițiate sub pretextul adoptării de „măsuri în vederea combaterii acțiunilor de desant și parașutare”. La sfârșitul convorbirii, feldmareșalul Keitel a promis să examineze încă o dată propunerile Grupului de Armate și să emită în scurt timp un ordin corespunzător către Wehrmacht⁸⁴. Cu toate acestea, după vizita efectuată de mareșalul Antonescu la Hitler, atitudinea șefului OKW s-a schimbat cu 180 de grade, el arătându-se mult mai optimist în ceea ce privește fidelitatea aliatului român față de Reich și apreciind că „România este legată de noi pe viață și pe moarte și el nu crede că în următoarea perioadă se va întâmpla ceva”⁸⁵. Această

⁸² BMF, RH 19 V/30, fol. 15. KTBHgrSU, Eintragung vom 03.08.1944.

⁸³ BMF, RH 19 V/30, fol. 39-40. KTBHgrSU, Eintragung vom 08.08.1944; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 58-59.

⁸⁴ BMF, RH 19 V/30, fol. 40. KTBHgrSU, Eintragung vom 08.08.1944; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 59.

⁸⁵ BMF, RH 19 V/30, fol. 40. KTBHgrSU, Eintragung vom 08.08.1944; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 59.

schimbare a atitudinii feldmareșalului Keitel pare cu atât mai surprinzătoare dacă luăm în considerare faptul că – așa cum vom vedea –, rezultatele practice ale întrevederii Hitler-Antonescu nu ar fi trebuit să fie prea încurajatoare pentru partea germană. Cert este că feldmareșalul Keitel a irosit o ocazie prielnică de a adopta măsuri ce ar fi putut, poate, preîntâmpina producerea evenimentelor din ultima decadă a lunii august, preferând încă o dată să susțină opinia preconcepută a Führerului.

Deși este incontestabil faptul că întrevederile avute de colonelul Ivo Thilo von Trotha cu oficialitățile militare germane nu s-au soldat cu adoptarea măsurilor sperate de conducerea Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, există totuși indicii documentare care ne îndreptătesc să afirmăm că solicitările conținute în scrisoarea înaintată de generalul-colonel Friessner nu au rămas fără urmări. Astfel, probabil, sub impresia evoluției nefavorabile a ofensivei sovietice declanșate de Fronturile 2 și 3 Ucrainene, precum și a schimbării atitudinii Bulgariei, Hitler și OKW au inițiat la 21 august 1944 pregătirea și executarea măsurilor solicitate de Friessner cu trei săptămâni în urmă ce purtau denumirea codificată de „Fall Rheingold”. Plecând de la premiza unei eventuale lovituri de stat în România sau a unei operațiuni executate de inamic, în urma căreia forțele germane din România ar fi fost temporar încercuite, planurile elaborate de OKW prevedeau transferarea competențelor de comandă asupra unităților Wehrmachtului și Waffen-SS aflate pe teritoriul românesc în mâna comandantului Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, scopul fundamental urmărit fiind „protecția efectivă a zonei petrolifere românești, asigurarea continuării producției de carburanți precum și a menținerii deschise a căilor de transport vitale”⁸⁶. Măsurile prevăzute de OKW au fost însă tardive – fiind și de această dată depășite de derularea evenimentelor –, în condițiile în care planurile pentru „Fall Rheingold” au fost trimise OKW spre examinare și aprobare – ironia sortii –, doar în ziua de 23 august 1944⁸⁷, ordinul corespunzător către comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” fiind recepționat de generalul-colonel Friessner – după cum se va putea constata –, abia în noaptea de 23/24 august 1944⁸⁸. Prin urmare, structura de comandă creată încă în luna aprilie a rămas neschimbată până la îndeplinirea loviturii de stat, ceea ce a îngăduit în mod vizibil libertatea de manevră a Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Mai mult, în pofida faptului că începând cu data de 7 august 1944 s-a semnalat o intensificare a activității inamicului, în special a Frontului 2 Ucrainean, potențialul militar al

⁸⁶ BMF, RW 4/664, fol. 18. OKW/WFSt/Qu.2(Ost)/Verw.1 Nr. 772891/44 g.Kdos.Chefs. Befehlsentwurf vom 21.08.1944 betreffend Befehlsregelung im Falle „Rheingold”; fol. 19. OKW/WFSt/Qu.2(Ost)/Verw.1 Nr. 772891/44 g.Kdos.Chefs. Befehlsentwurf vom 21.08.1944 betreffend Durchführungsbestimmungen zum Fall „Rheingold”; fol. 20-21. OKW/WFSt/Qu.2(Ost)/Verw.1 Nr. 772891/44 g.Kdos.Chefs. Vortragsnotiz vom 21.08.1944 betreffend Befehlsregelung in Rumänien im Falle besonderer Vorkommnisse.

⁸⁷ *Ibidem*, fol. 17. Schreiben des OKW vom 23.08.1944 an Chef Gen.St. d. Heeres.

⁸⁸ *23 August 1944. Documente*, vol. II, Colectivul de coordonare: Ion Ardeleanu, Vasile Irimia, Mircea Mușat, București, 1984, doc. nr. 689, p. 449-451.

Grupului de Armate nu numai că nu a fost întărit, ci, dimpotrivă, slăbit, ca urmare a retragerii unei noi divizii blindate (divizia 14 blindată), ceea ce a iritat aliatul român. În plus, rămăsese nesoluționată inclusiv spinoasa problemă a aprovizionării trupelor germane de pe teritoriul României, dat fiind faptul că guvernul de la București a refuzat sistematic să pună la dispoziție sumele solicitate în acest scop de autoritățile germane⁸⁹. Astfel că atmosfera în cadrul relațiilor dintre România și Germania era mai mult decât tensionată în momentul în care Conducătorul Statului român a primit invitația de a efectua o vizită la Cartierul General al Führerului din Prusia Orientală.

După mai multe ezitări⁹⁰, mareșalul Ion Antonescu a acceptat în cele din urmă invitația și, însoțit de vicepreședintele Consiliului de miniștri, Mihai Antonescu, și de șeful Marelui Stat Major, generalul Ilie Șteflea, s-a deplasat la 5 august 1944 la Rastenburg pentru o ultimă rundă de convorbiri cu Adolf Hitler, ce ar fi avut menirea să clarifice stadiul în care se aflau relațiile dintre București și Berlin. În ce privește problemele ce au fost discutate în cadrul acestei reuniuni, atât sursele germane, respectiv stenograma întrevederii redactată de translatorul oficial Paul Otto Schmidt⁹¹ și raportul întocmit de locotenent-colonelul von Mengden din cadrul secției de atașați a OKH⁹², cât și cele românești, respectiv nota dictată de mareșalul Ion Antonescu după întoarcerea sa la București⁹³ ori relatarea generalului Titus Gârbea, ce îndeplinea la acea dată funcția de „general român acreditat pe lângă șeful Statului Major al Armatei de Uscat Germane”⁹⁴, menționează trei chestiuni principale, în jurul cărora s-au axat discuțiile: atentatul comis asupra Führerului la 20 iulie, situația militară de pe frontul de est, atitudinea viitoare a României. După expunerea referitoare la măsurile adoptate împotriva organizatorilor complotului și a complicilor acestora din rândurile Armatei germane, Hitler a prezentat situația militară creată în urma gravelor crize cu care se confruntase Wehrmachtul în cursul anului 1944, subliniind că acestea se datorau exclusiv „elementelor defetiste și trădătoare” din cadrul corpului ofițeresc german, și a ținut să-l asigure pe mareșal că pierderile umane și materiale suferite vor fi înlocuite rapid. Ajuns în acest punct al convorbirii, Hitler a făcut cunoscut interlocutorului său adevăratul motiv al invitației: „Führerul – citim în nota dictată de mareșalul Antonescu –, uitându-se drept în ochii mei, mi-a spus în mod cu totul intempestiv și cu totul neobișnuit în practica dintre conducătorii de state, fără nici o indicație anterioară, că acesta a fost scopul întrevederii noastre, chestiunea

⁸⁹ Pentru detalii, vezi Klaus Schönherr, *Problema bilaterală a aprovizionării Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, aprilie-august 1944*, în „Revista istorică”, nr. 3-4, 1999, p. 333-346.

⁹⁰ *Diplomați germani la București 1937-1944*, p. 191-193.

⁹¹ *ADAP*, Serie E, Bd. VIII, doc. nr. 150, p. 294-308.

⁹² BMF, RH 2 (Generalstab des Heeres) /2911, fol. 11-14. Bericht über die Reise mit dem Kgl. Rumän. Mil. Att. ins F. H. Qu., anlässlich des Staatsbesuches des Marschalls Antonescu am 5. und 6.8.1944.

⁹³ *Antonescu-Hitler*, vol. II, doc. nr. 83, p. 166-176.

⁹⁴ *Ibidem*, doc. nr. 86, p. 195-204.

raporturilor viitoare dintre România și Germania, arătând că vrea să știe atunci, deci imediat, dacă România și în mod special, conducătorul ei, mareșalul Antonescu – a subliniat – sunt decizi să urmeze până la sfârșit Germania.”⁹⁵ Neplăcut surprins de cererea ultimativă a Führerului, dar fără a-și pierde cumpătul, conducătorul statului român a declarat că decizia sa depindea de răspunsurile pe care le va oferi Hitler la următoarele întrebări: 1) Ce obiective urmărește Germania în flancul sudic al frontului de est? Antonescu a subliniat faptul că în cazul în care Grupul de Armate „Ucraina de Sud” nu va fi în măsură să mențină linia de front existentă la acea dată, atunci România nu va mai putea continua lupta, întrucât aceasta ar însemna să meargă până la „distrugerea ei totală”; 2) Era Germania în măsură să oprească într-o perioadă de timp determinată ofensiva aeriană aliată asupra regiunii petrolifere? În cazul continuării cu aceeași intensitate a atacurilor aeriene – arăta mareșalul –, capacitatea de rezistență a României se apropia de sfârșit; 3) Ce măsuri intenționa să adopte Reichul în cazul în care Turcia urma să permită accesul prin Strâmători pentru forțele navale aliate, respectiv să pună la dispoziția acestora aerodromurile sale? Întrucât Hitler nu a fost în măsură să ofere răspunsuri edificatoare la aceste întrebări, discuția a alunecat spre chestiuni de importanță secundară (fiind discutate printre altele producția de armament, situația raporturilor economice româno-germane etc.), astfel că după o convorbire ce a durat peste cinci ore, mareșalul Ion Antonescu și-a luat rămas bun fără să ofere un răspuns concludent referitor la problema continuării războiului până la capăt alături de Germania⁹⁶.

În aceeași zi a avut loc și întrevederea dintre ministrul de Externe Joachim von Ribbentrop și omologul său român Mihai Antonescu, convorbire ce a fost de asemenea agitată și în cadrul căreia au fost abordate atât evoluția de ansamblu a războiului, cât și situația relațiilor româno-germane. Ribbentrop i-a reproșat interlocutorului său tratativele pe care emisarii guvernului român le purtau cu reprezentanții aliaților în diferite capitale neutre și care în opinia sa însemnau „o slăbire a frontului de luptă românesc”, Ribbentrop manifestându-și în consecință dorința de a cunoaște intențiile de viitor ale guvernului român. Mihai Antonescu a recunoscut faptul că inițiasse unele discuții cu Aliații, dar a ținut să precizeze că nu făcuse altceva decât să urmeze exemplul german. În acest sens el a menționat că deține informații cu privire la contactele dintre emisarii germani și cei ruși la Helsinki, respectiv Stockholm, afirmând că inclusiv ministrul de Externe german ar fi discutat cu reprezentanții sovietici în capitala finlandeză. Această afirmație a fost

⁹⁵ *Antonescu-Hitler*, vol II, doc. nr. 83, p. 172; în stenograma germană a întrevederii, această somație este redată astfel: „El (Führerul) poate declara, în mod formal că Germania nu va părăsi pe nici un aliat; trebuie însă să ceară din partea fiecărui aliat un răspuns clar la întrebarea dacă el este gata într-adevăr de a lupta până la capăt. Dacă nu, aliatul trebuie să spună, pentru ca Germania să tragă consecințele necesare spre a salva Reichul de soarta pe care i-ar aduce-o înaintarea bolșevică sau anglo-americană.” ADAP, Serie E, Bd. VIII, doc. nr. 150, p. 302.

⁹⁶ *Antonescu-Hitler*, vol II, doc. nr. 83, p. 172-176; ADAP, Serie E, Bd. VIII, doc. nr. 150, p. 303-308.

respinsă vehement de Ribbentrop, care a catalogat-o drept „flecăreală proastă”. În continuare, referindu-se la atitudinea viitoare a guvernului român, Mihai Antonescu a declarat deschis că „atâta timp cât frontul de est se menține, el nu cunoaște nici o slăbiciune sau lașitate și că o lovitură de pumnal în spate nu este compatibilă cu concepția de onoare românească. Dar dacă frontul din Moldova nu se mai menține și rușii se apropie de București, atunci el nu-și mai poate asuma răspunderea”. După un schimb de replici referitor la intențiile Berlinului în privința continuării războiului și asigurarea dată de Ribbentrop că „Germania nu va abandona niciodată România”, discuția s-a îndreptat spre chestiunile economice și s-a încheiat fără ca Mihai Antonescu să-și fi asumat vreun angajament concret în privința soluționării cererilor formulate de partea germană⁹⁷. Rezumând, întrevederile la nivel înalt germano-române din 5 august 1944 nu au adus clarificarea sperată de Berlin în sensul angajamentului României de a continua până la capăt războiul alături de cel de-al III-lea Reich, chestiune care fusese în fapt adevăratul scop al invitării delegației române la Rastenburg.

Deși declarațiile oficialilor români puteau fi considerate în cel mai bun caz rezervate, totuși Hitler și anturajul său apropiat au rămas cu convingerea că reușiseră să-l determine pe Conducătorul Statului român să rămână alături de Germania. Această convingere, la prima vedere de neînțeles și care a dăinuit până la evenimentele din 23 august, se explică atât prin încrederea personală de care se bucura mareșalul Antonescu din partea lui Hitler, cât mai ales prin rapoartele înaintate de autoritățile germane din București în cursul lunii august ce au scos în evidență faptul că întvederea cu Führerul și stabilizarea situației militare pe frontul de est contribuieră la redobândirea încrederii mareșalului Antonescu în capacitatea Germaniei, el fiind convins să meargă până la capăt alături de Reich⁹⁸. Totuși, elementul decisiv de care depindea în ultimă instanță atitudinea României rămânea situația militară de pe frontul de est. În acest sens concluzia exprimată de atașatul militar german, generalul-maior Karl Spalcke, cu puțin timp înainte de producerea loviturii de stat este elocventă: „Situația pe frontul de est și, îndeosebi, puterea de rezistență a Grupului de Armate Sud este și rămâne în continuare elementul determinant pentru atitudinea României.”⁹⁹ Se pare că aceste evaluări au influențat inclusiv modalitatea în care forurile de conducere germane au perceput evoluțiile politico-militare din România, întrucât Hitler, Ministerul de Externe și OKW-ul au continuat să ignore informațiile parvenite prin intermediul altor canale de informații ce subliniau situația încordată din România și iminența defectiunii aliatului român. De exemplu, la 10 august 1944, conducătorul G.E.G., Andreas Schmidt, a fost primit în audiență de ministrul de Externe von Ribbentrop, căruia Schmidt i-a atras atenția asupra gravității situației politice din România. După

⁹⁷ ADAP, Serie E, Bd. VIII, doc. nr. 149, p. 278-292.

⁹⁸ BMF, RH 2/2911, fol. 24. Bericht des Mil. Attachés Bukarest Nr. 404/44 gKdos. vom 08.08.1944; RW 5/470. Bericht des Mil. Attachés Bukarest Nr. 483/44 gKdos. vom 14.08.1944.

⁹⁹ Ebd., RW 5/470. Bericht des Mil. Attachés Bukarest Nr. 483/44 gKdos. vom 14.08.1944.

întrevedere, Ribbentrop a trimis o telegramă Legației Germane din București în care solicita verificarea informațiilor referitoare la o iminentă defecțiune a României. În răspunsul său – datând probabil din 15 august 1944 –, ministrul plenipotențiar von Killinger a calificat aceste afirmații drept „zvonuri murdare” și a susținut că nu exista nici un motiv de îndoială cu privire la loialitatea României!¹⁰⁰ În realitate, în a doua decadă a lunii august 1944 toate pregătirile interne în vederea răsturnării de la putere a guvernului condus de mareșalul Ion Antonescu și a desprinderii României din război erau practic încheiate. Factorii militari și politici implicați (Casa Regală, partidele din opoziția democratică, elementele antigermene din Armată etc.) hotărâseră de comun acord ca acțiunea să fie declanșată concomitent cu începerea ofensivei sovietice pe aripa de sud a frontului de răsărit, tocmai pentru a nu permite comandamentului german să poată reacționa în mod corespunzător. De asemenea, complotiștii mizau și pe sprijinul aviației anglo-americe, ce urma să bombardeze concentrările de forțe germane și principalele căi de comunicație. Data loviturii de stat a fost fixată pentru ziua de 26 august 1944¹⁰¹.

Acesta era contextul politic și militar în care pe teatrul de operațiuni din România a debutat la 20 august 1944 așteptata ofensivă a Armatei Roșii („Operațiunea Iași-Chișinău”). Deși pregătirile efectuate de unitățile sovietice grupate în cadrul Fronturilor 1 și 2 Ucrainene, comandate de generalii de armată R. I. Malinovski, respectiv F. I. Tolbuhin, nu au rămas necunoscute comandamentelor române și germane¹⁰², totuși sovieticii au reușit să-și mascheze atât de bine intențiile operative încât conducerea Grupului de Armate „Ucraina de Sud” și OKH nu au fost în măsură să realizeze practic până la declanșarea ofensivei pericolul mortal ce amenința trupele germano-române din Basarabia și Moldova¹⁰³. Pe deplin conștient de lungimea excesivă a frontului ce trebuia apărat comandamentul Grupului de Armate elaborase din timp planul unei retrageri sistematice pe aliniamentul Dunăre-Carpați („Studie Băr”), retragere determinată fie de presiunea

¹⁰⁰ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 396 (nota 20).

¹⁰¹ Vezi pe larg în Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 472-474; Gheorghe Buzatu, *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, p. 153-155; Klaus Beer, *Vorbereitung und Durchführung des Umsturzes vom 23. August 1944 in Rumänien*, în „Südostforschungen“, nr. 38, 1979, p. 123; Walter Hagen, *Die geheime Front*, p. 303.

¹⁰² Primele indicii referitoare la pregătirea unei operațiuni sovietice pe frontul din România fuseseră semnalate de comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” încă din 8 august, dar acestea au devenit certitudini ale unei ofensive de proporții iminente abia în 18 august 1944. Vezi în acest sens BMF, RH 19 V/30, fol. 41-42; 87-93. KTBHgrSU, Eintragungen vom 08.08.1944 und 18.08.1944; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 70-73.

¹⁰³ Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien 1944*, Darmstadt, 1964, p. 179-181. Referindu-se la intențiile probabile ale inamicului în sectorul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, „Abteilung Fremde Heere Ost” aprecia la 15.08.1944: „Prin urmare o operațiune ofensivă de proporții, cu obiective operative vaste, împotriva Grupului de Armate Ucraina de Sud este în continuare improbabilă.”, BMF, RH 2/2086, fol. 4. Abteilung Fremde Heere Ost (I) Nr. 2683/44 gKdos. Beurteilung der Gesamtfeindlage vor deutscher Ostfront. Stand 15.08.1944.

exercitată de Armata Roșie, fie de comportamentul trupelor române – situație în care comandamentul german considera că aliniamentul menționat putea fi apărat cu succes exclusiv de forțe germane (19 divizii)¹⁰⁴. Dar derularea evenimentelor pe frontul din Moldova avea să răstoarne total aceste planuri și să confirme cele mai sumbre previziuni referitoare la atitudinea aliatului român. Astfel, ofensiva sovietică declanșată în spațiul cuprins între regiunea de la nord de Iași și capul de pod aflat la sud-est de Tiraspol s-a soldat chiar din primele două zile cu pătrunderi adânci ale Armatei Roșii în sectoarele de front apărate de diviziile românești și cu apariția unor semne de descompunere în rândul acestora¹⁰⁵. Lipsa de combativitate a diviziilor românești și mai ales cedarea fără luptă, chiar de la primul atac, a pozițiilor apărate a dus la adâncirea crizei de încredere existente la nivelul comandamentelor militare româno-germane, partea germană acuzând deschis anumite comandamente românești de trădare. De exemplu, colonelul Ivo Thilo von Trotha scria în jurnalul său: „Românii [...] nu mai luptau în mod conștient [...] pentru a scurta desigur războiul”¹⁰⁶.

Evoluția îngrijorătoare a operațiunilor militare l-a determinat pe mareșalul Ion Antonescu să plece pe front pentru a analiza la fața locului împreună cu comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”, situația creată și pentru a adopta măsurile ce se impuneau în vederea opririi ofensivei sovietice. La 21 august 1944 conducătorul statului român a avut o primă întrevvedere oficială cu generalul-colonel Hans Friessner în cadrul căreia a fost discutată situația creată în urma străpunerii frontului de către trupele sovietice. Cu acest prilej, mareșalul Antonescu – surprins la rândul său de retragerea precipitată a unor divizii românești –, a promis să clarifice împrejurările în care s-au produs aceste defecțiuni neașteptate și să ia măsuri împotriva celor vinovați. În ce privește situația de pe teatrul de operațiuni, el s-a declarat de acord cu măsurile militare inițiate de partea germană și a promis trimiterea a noi efective pe front, dar a ținut să evidențieze din nou importanța deosebită a menținerii cu orice preț a Basarabiei și a orașului Iași, întrucât „Aici este în joc nu numai soarta Basarabiei, ci și soarta pentru totdeauna a poporului român”¹⁰⁷. După încheierea acestei convorbiri, generalul-colonel Hans Friessner i-a solicitat mareșalului o discuție confidențială, în cursul căreia i-a atras atenția asupra zvonurilor care circulau în țară și în armată

¹⁰⁴ BMF, RH 19 V/64, fol. 2-9. Besprechung mit dem Chefs d. Gen. St. Der 6. und 8. Armee und dem Chef d. D. V. St. 3 am 19.08.1944 im Slănic; RH 19 V/30, fol. 97-98. KTBHgrSU, Eintragung vom 19.08.1944.

¹⁰⁵ BMF, RH 19 V/36, fol. 3-14. KTBHgrSU, Eintragung vom 20.08.1944; *Die geheimen Tagesberichte der deutschen Wehrmachtführung im Zweiten Weltkrieg 1939-1945, Band 10: 1. März 1944-31. August 1944*, Kurt Mehner (Hrsg.), Osnabrück 1985, S. 458, 461. Tagesmeldungen vom 20. und 21.08.1944; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 98 și următoarele; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 253; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 71-73.

¹⁰⁶ David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, p. 323.

¹⁰⁷ BMF, RH 19 V/1, fol. 15-24. Besprechung des Oberbefehlshabers mit Marschall Antonescu am 21.08.1944 in Slănic; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 75-77.

cu privire la o posibilă lovitură de stat îndreptată împotriva sa. În replică, Antonescu a imputat conducerii Reichului politica duplicitară promovată față de România, îndeosebi în chestiunea Transilvaniei de nord, ceea ce explica în opinia sa tendințele centrifuge la care făcuse aluzie Friessner. Cu toate acestea, în finalul discuției el a dat asigurări interlocutorului său că „poporul român a pășit și va păși și de acum înainte alături de Germania, din convingere deplină și ca cel mai cinstit și loial aliat.”¹⁰⁸ A doua zi, 22 august, după ce a vizitat din nou frontul, mareșalul Antonescu s-a întâlnit pentru ultima dată cu comandantul Grupului de Armate „Ucraina de Sud”. Întrucât situația militară se agravase între timp considerabil, cei doi au convenit să retragă trupele germano-române pe linia Focșani-Galați, mareșalul promițând totodată să trimită pe front toate rezervele disponibile. Conducătorul Statului român și-a luat rămas bun de la Friessner cu următoarele cuvinte: „Dacă rușii trec linia Focșani-Galați, România este pierdută pentru totdeauna”¹⁰⁹, el urmând să revină în aceeași seară la București pentru a-l informa pe regele Mihai cu privire la situația militară.

După vizita efectuată pe front, mareșalul Antonescu a înțeles că războiul era practic pierdut de către România și, reîntors în capitală, a decis să acționeze în consecință. Asistat de vicepreședintele Consiliului de miniștri Mihai Antonescu și ministrul de Război, generalul Constantin Pantazi, el l-a primit în jurul orei 22 pe trimisul Reichului Karl Clodius, căruia i-a dezvăluit gravitatea situației de pe frontul din Moldova și i-a comunicat faptul că va arunca în luptă ultimele rezerve pentru o încercare disperată de a stăvili ofensiva sovietică. Totuși, a continuat Antonescu, dat fiind faptul că Berlinul nu ținuse seama de avertismentele sale cu privire la consecințele slăbirii flancului sudic al frontului de est, el se vedea nevoit să solicite redobândirea „libertății de acțiune politică”¹¹⁰. În dimineața zilei următoare, 23 august, mareșalul a convocat o ședință restrânsă a Consiliului de Miniștri, în cadrul căreia a fost luată decizia retragerii forțelor armate pe aliniamentul Focșani-Galați și a evacuării guvernului și a instituțiilor centrale în zona Hațeg¹¹¹. Deși la prima vedere aceste măsuri ar putea crea impresia că Ion Antonescu dorea să continue lupta până la capăt alături de Germania, în realitate, în urma evoluției catastrofale a operațiunilor din Moldova, el se decisese să încheie armistițiul¹¹². Consecvent însă opiniilor sale, considera că situația militară trebuia mai întâi stabilizată pe linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați, pentru a determina Aliații să amelioreze condițiile de armistițiu oferite guvernului român.

¹⁰⁸ BMF, RH 19 V/1, fol. 25-29; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 78-83.

¹⁰⁹ BMF, RH 19 V/1, fol. 30-31. Besprechung des Oberbefehlshabers mit Marschall Antonescu und dem Oberbefehlshaber der Armeegruppe Wöhler in Slănic am 22.08.1944; Hans Friessner, *Árulások, vesztett csaták*, p. 83.

¹¹⁰ *23 August 1944*, vol. II, doc. nr. 687, p. 447-448.

¹¹¹ Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 478.

¹¹² Gheorghe Buzatu, Dana Beldiman, *23 August 1939-1944*, doc. nr. 51, p. 155-157; doc. nr. 52, p. 157-159.

Între timp, regele Mihai I și forțele democratice ostile regimului antonescian și continuării războiului alături de Reich, grupate în așa-numitul Bloc Național Democrat, încheiaseră pregătirile în vederea îndepărtării de la putere a mareșalului Antonescu și a încheierii armistițiului cu Puterile Aliate. Spre deosebire de mareșal, opoziția democratică considera absolut necesară încheierea cât mai grabnică a armistițiului pentru a evita ocuparea militară a teritoriului național de către Armata Roșie în urma unor lupte grele, precum și tratarea României în calitate de țară ocupată, cu toate consecințele politice, economice și militare ce decurgeau de aici. Lovitura de stat planificată pentru data de 26 august 1944 a trebuit să fie devansată însă, ca urmare a precipitării evenimentelor pe teatrul de operațiuni din Moldova și a intenției mareșalului Ion Antonescu de a părăsi capitala și a pleca pe front, după audiența pe care urma să o aibă la regele Mihai. În aceste condiții, personalitățile marcante ale opoziției, reunite în dimineața zilei de 23 august, au decis să acționeze imediat, luând hotărârea ca în cursul audienței mareșalul să fie somat fie să încheie imediat armistițiul, fie să demisioneze, în eventualitatea unui refuz el urmând să fie arestat¹¹³. Cert este că pozițiile diametral opuse pe care se situau opoziția și guvernul Antonescu cu privire la modalitatea ieșirii României din război au ieșit cu claritate în evidență în cursul audienței acordate în după-amiaza zilei de 23 august 1944 de regele Mihai conducătorului statului român și vicepreședintelui Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu. Regele a solicitat încheierea imediată a armistițiului, cerere refuzată categoric de mareșal, care s-a pronunțat în favoarea continuării rezistenței pe aliniamentul Focșani-Nămoloasa-Galați până la obținerea unor condiții de armistițiu favorabile din partea aliaților. Mai mult, în eventualitatea încheierii armistițiului, el și-a exprimat intenția de a-i comunica în prealabil lui Hitler această decizie. În consecință, regele a dispus arestarea mareșalului și a lui Mihai Antonescu, precum și a colaboratorilor apropiați ai acestora, care fuseseră chemați la palatul regal sub pretextul convocării unui Consiliu de Coroană¹¹⁴. Ulterior regele Mihai a numit un guvern de militari și tehnicieni în frunte cu șeful Casei Militare Regale, generalul Constantin Sănătescu, guvern din care făceau parte – în calitate de miniștri secretari de stat fără portofoliu –, inclusiv reprezentanții partidelor care formau Blocul Național Democrat¹¹⁵. De asemenea în seara aceleiași zile a fost difuzată o

¹¹³ Ioan Hudiță, *Jurnal Politic 1 ianuarie-24 august 1944*, p. 489-494, însemnarea din 23.08.1944; Constantin Sănătescu, *Jurnal*, cu o prefață de Simona Ghițescu-Sănătescu, București, 1993, p. 160-161, însemnarea din 23.08.1944.

¹¹⁴ Vezi în acest sens, Constantin Sănătescu, *Jurnal*, p. 162-163, însemnarea din 23.08.1944; Mihai al României, *O domnie întreruptă. Convorbiri cu Philippe Viguié Desplaces*, București, 1995, p. 90-92; Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 480; Walter Hagen, *Die geheime Front*, p. 303-306; Klaus Beer, *Vorbereitung und Durchführung des Umsturzes vom 23. August 1944 in Rumänien*, p. 125-126; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 256-257.

¹¹⁵ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 187 bis din 24.08.1944. Decretele nr. 1619 și 1620 din 23.08.1944.

proclamație a regelui ce anunța desprinderea României din alianța cu Germania, încetarea războiului și acceptarea armistițiului oferit de Aliți¹¹⁶.

Evenimentele petrecute la București au luat total prin surprindere atât pe Hitler, OKW-ul și Auswärtiges Amt-ul, cât și autoritățile germane aflate în România. În jurul orei 16, locotenent-colonelul Röstel i-a comunicat telefonic generalului de cavalerie Erik Hansen că „în oraș circulă zvonuri despre arestarea lui Antonescu”. Informat și rugat să verifice autenticitatea informației, consilierul de legație Gerhard Stelzer a comunicat la scurt timp că „nu există nici un sămbure de adevăr în acest zvon”, întrucât el discutase cu colonelul Radu Davidescu, șeful cabinetului militar al mareșalului, care îi explicase răsând că Ion Antonescu se duse la Palat din proprie voință și că era așteptat să se întoarcă¹¹⁷. Totuși, la ora 17 generalul Hansen a fost convocat urgent în clădirea Legației germane, unde l-a găsit – în afară de consilierul de legație Stelzer –, pe Eugen Cristescu, șeful Serviciului de Informații român, care i-a comunicat suspiciunea sa referitoare la arestarea mareșalului Antonescu „de către gărzile regale”. Hansen a alertat imediat serviciile germane din București și din împrejurimi, luând legătura în același timp cu ministrul plenipotențiar german von Killinger, aflat în acel moment la reședința sa de lângă lacul Snagov. Sosind la Legație în jurul orei 19 și informat de cei prezenți cu privire la cele întâmplate, ministrul plenipotențiar german a solicitat imediat o audiență la regele Mihai pentru a-i cere explicații în legătură cu situația creată, audiență ce a avut loc în jurul orei 20.30¹¹⁸. Regele Mihai i-a comunicat ministrului plenipotențiar von Killinger că mareșalul Ion Antonescu și ministrul de Externe Mihai Antonescu fuseseră destituiți și arestați, comunicându-i totodată intenția României de a ieși din război și de a încheia armistițiul cu Națiunile Unite. În dorința de a evita confruntările cu Wehrmachtul, regele a oferit Berlinului posibilitatea retragerii imediate a trupelor germane din România, sub rezerva ca ele să nu deschidă ostilitățile împotriva Armatei române, menționând că această ofertă fusese acceptată inclusiv de Kremlin. Killinger, care a primit cu scepticism comunicarea regelui, i-a făcut acestuia reproșuri violente și a declarat că Germania nu poate accepta o schimbare a politicii externe a României. Regele a replicat că trupele germane nu mai apărau țara și, în consecință, era nevoit să ia legătura cu inamicul pentru a diminua astfel catastrofa devenită inevitabilă¹¹⁹. La scurt timp după difuzarea proclamației regale, noul ministru de Externe, Grigore Niculescu-Buzești, l-a primit în audiență pe consilierul de legație Gerhard Stelzer, căruia i-a comunicat oficial ruperea relațiilor diplomatice dintre România și Germania.

¹¹⁶ 23 August 1944, vol. II, doc. nr. 668, p. 407-408.

¹¹⁷ Ifz., ZS 1130, fol. 00094.

¹¹⁸ *Ibidem*, fol. 00094-00095.

¹¹⁹ PAAAB, R 27801, Handakten Ritter-1944, E. 370509-370511. Telegramm Nr. 2456 der deutschen Gesandtschaft in Budapest vom 30.08.1944, gez. Klugkist, Veessenmayer; BMF, RW 5/470. Fernmündliche Mitteilung des Generals Spalcke vom 23.08.1944, 22.30 Uhr; RH 19 V/36, fol. 51. KTBHgrSU, Eintragung vom 23.08.1944; *Diplomați germani la București 1937-1944*, p. 195-196.

Totodată, ministrul de Externe a reiterat oferta guvernului român referitoare la posibilitatea retragerii trupelor germane și s-a plâns de unele incidente provocate de trupele germane în capitală, mai ales în zona Băneasa¹²⁰.

Între timp, în clădirea Legației germane din București s-au adunat principalii reprezentanți ai Reichului din România: generalul de cavalerie Erik Hansen, generalul-locotenent Alfred Gerstenberg, amiralul Werner Tillesen și generalul-maior Karl Spalcke. După întoarcerea consilierului de legație Gerhard Stelzer de la palatul regal, ministrul plenipotențiar von Killinger și generalul Gerstenberg au luat legătura prin intermediul unui fir special al Wehrmachtului cu Berlinul, transmițând informațiile referitoare la răsturnarea regimului antonescian șefului de Stat Major al Luftwaffe –, generalul de aviație Werner Kreipe¹²¹. În curând în cadrul reprezentanților Reichului aflați în sediul Legației s-au conturat două curente în ce privește percepția asupra evenimentelor petrecute la București, modalitatea de reacție germană, respectiv oferta înaintată de guvernul român. Generalul Gerstenberg a subestimat în mod grav importanța și consecințele evenimentelor, considerând că lovitura de stat fusese realizată de o clică redusă ca număr în frunte cu regele, fără a avea susținerea populației și a armatei, și a propus înăbușirea puciului și capturarea autorilor acestuia. În acest sens el a susținut executarea unui atac aerian asupra capitalei și trimiterea diviziei a 5-a de artilerie antiaeriană cantonată la Ploiești în vederea ocupării Bucureștiului¹²². De cealaltă parte s-au situat Hansen, Tillesen, Spalcke și membrii corpului diplomatic, care considerau că lovitura de stat era susținută de opinia publică și armată, apreciind că se impunea acceptarea condițiilor oferite de partea română¹²³. Hitler, care a aflat de evenimentele petrecute în capitala României prin intermediul proclamației regale și a comunicării generalului Kreipe, a optat în favoarea soluției propuse de Gerstenberg, ordonând în noaptea de 23/24 august înăbușirea puciului, ocuparea Bucureștiului și constituirea unui guvern condus de un general filogerman în cazul în care mareșalul Ion Antonescu nu mai era disponibil¹²⁴. De asemenea, Hitler a

¹²⁰ Ifz, ZS 1130, fol. 00096; Walter Hagen, *Die geheime Front*, p. 310; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 257-258; *Diplomați germani la București 1937-1944*, p. 196.

¹²¹ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 258.

¹²² Vezi în acest sens însemnarea din 23 august din jurnalul generalului de aviație Werner Kreipe: „Convorbire telefonică cu Manfred von Killinger (ministrul plenipotențiar) și Gerstenberg (atașatul Luftwaffe) în București. Amândoi închiși în clădirea Legației. Killinger complet distrus, trimite salutări Führerului. Propunerea lui Gerstenberg referitoare la folosirea Stuka și a diviziei de artilerie antiaeriană, vrea să ocupe orașul! Convorbire telefonică cu Hitler, care aprobă propunerile lui Gerstenberg. Solicită capturarea regelui. Legătura telefonică cu București restabilită din nou, ulterior întreruptă.” David Irving, *Hitlers Krieg. Götterdämmerung 1942-1945*, p. 324; BMF, RL 7 (Luftflottenkommando 4) 485, fol. 7-8. Bericht der Luftflotte 4 an OKL über Verrat und Rückzug aus Rumänien vom 11.02.1945.

¹²³ Ifz, ZS 1130, fol. 00097.

¹²⁴ Ordinul dat de Hitler avea următorul conținut: „Ordinul Führerului: Arestați imediat camarila trădătorilor; înăbușiți o eventuală răscoală. Formați un nou guvern prezidat de un general filogerman. Împuternicesc pe generalul Gerstenberg de a asigura executarea, în consens cu ministrul plenipotențiar german. Toate forțele germane accesibile stau la dispoziție. Comunicați imediat dacă dispuneți de forțe suficiente”. *23 August 1944*, vol. II, doc. nr. 690, p. 451-452; BMF, RH 19 V/36, fol. 57. KTBHgrSU, Eintragung vom 24.08.1944; KTB-OKW, Band IV, p. 805.

subordonat toate autoritățile, eșaloanele de comandă și trupele germane – Wehrmacht și SS – aflate pe teritoriul României, comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud”¹²⁵.

La scurt timp după ce Hitler și OKW-ul – eronat informați cu privire la situația din București de către generalul Gerstenberg –, au emis ordinul de înăbușire a puciului și au precizat detaliile intervenției armate, în jurul orei 2 generalii Hansen și Gerstenberg însoțiți de consilierul de legație Gerhard Stelzer s-au îndreptat spre Palat pentru a discuta cu primul ministru, generalul Constantin Sănătescu, și ministrul de Externe Grigore Niculescu-Buzești posibilitățile de retragere a trupelor germane de pe teritoriul României. După o primire „rece, dar corectă”, primul ministru le-a adus la cunoștință că România este nevoită să ceară armistițiul și a reiterat oferta de liberă trecere pentru trupele germane, în cazul în care acestea se abțineau de la orice fel de acte ostile. După o consultare telefonică cu Legația, Hansen și Gerstenberg s-au declarat de acord să transmită oferta guvernului român forurilor superioare. Întrucât ministrul de Externe Niculescu-Buzești s-a plâns din nou de faptul că trupele germane deschiseseră focul în zona Băneasa, generalul Gerstenberg s-a arătat dispus – cu permisiunea autorităților române –, să se deplaseze acolo pentru a obține încetarea ostilităților. Ajuns însă în tabăra germană, Gerstenberg și-a încălcat cuvântul de onoare, arestându-l pe colonelul român ce-l însoțea, și a dispus efectuarea ultimelor pregătiri în vederea executării operațiunii de ocupare a capitalei, ce urma să înceapă la ora 7.30¹²⁶. Generalul Hansen, reîntors între timp în clădirea Legației, a trimis în jurul orei 3 o radiogramă șefului de Stat-Major al OKW, generalul-colonel Alfred Jodl, în care a prezentat situația reală din București și a pledat insistent împotriva acțiunii proiectate, pe care, ținând seama de raportul de forțe existent, o considera lipsită de perspectivă¹²⁷. Același punct de vedere a fost susținut stăruitor de Hansen și în cadrul convorbirilor telefonice avute cu generalul-colonel Jodl (în jurul orei 3.30)¹²⁸, respectiv comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” (în jurul orei 4,05)¹²⁹. Așa cum era de așteptat, eforturile depuse de Hansen în vederea

¹²⁵ 23 August 1944, vol. II, doc. nr. 689, p. 449-451; KTB-OKW, Band IV, p. 805.

¹²⁶ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, p. 166, însemnarea din 24.08.1944; Ifz, ZS 1130, fol. 00098-00099; *Diplomați germani la București 1937-1944*, p. 196.

¹²⁷ „[...] Pregătirile au fost efectuate potrivit ordinului din 23.8. ora 23.45, în măsura în care acest lucru a fost posibil. În consens cu ministrul plenipotențiar german vă anunț totuși că nu este vorba de puciul camarilei de palat, ci este vorba de o lovitură de stat bine pregătită, anunțată populației și trupelor prin intermediul postului de radio. Măsura beneficiază de asentimentul majorității populației. Împotriva regelui și pentru formarea unui nou guvern nu poate fi identificat nici un general, deoarece toți sunt credincioși regelui. Au fost luate măsuri extinse de izolare împotriva tuturor serviciilor și trupelor germane din București. Transmiterea ordinelor a devenit practic imposibilă. Raportul de forțe nu oferă momentan perspective în vederea unui succes militar sau politic. [...] semnat Hansen.” BMF, RL 7/485, fol. 28. Funkspruch des Deutschen Generals b. d. Ob.Kdo d. Rum. Wehrmacht vom 24.08.1944, 02.58. Uhr.

¹²⁸ Ifz, ZS 1130, fol. 00099.

¹²⁹ BMF, RH 19 V/36, fol. 58. KTBHgrSU, Eintragung vom 24.08.1944.

acceptării de către Berlin a ofertei guvernului român au rămas fără rezultat. Potrivit mărturiei sale, Jodl „a primit în tăcere explicațiile mele; numai la sfârșit a spus «Voi raporta în mod corespunzător Führerului»”¹³⁰. Hitler și-a menținut însă decizia cu privire la ocuparea capitalei și înăbușirea puciului, ea fiind reconfirmată telefonic Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în dimineața zilei de 24 august (ora 5) de către feldmareșalul Wilhelm Keitel¹³¹. La scurt timp după această comunicare (ora 5.10), ordinul de declanșare al contraloviturii germane a fost transmis generalului Gerstenberg care, aflat la marginea Bucureștiului, continua să fie optimist în ceea ce privește șansele de reușită ale acțiunii. Convins că „în ceea ce privește noul guvern român este vorba doar de o clică restrânsă care «are pantalonii plini de frică» și că în împrejurimile Bucureștiului se află numai o perdea foarte subțire de trupe românești”, el a dispus la ora 7.30 începerea atacului¹³².

Contramăsurile germane erau însă tardive și nerealiste. Datorită întârzierii, pregătirii insuficiente, dar, mai ales, subevaluării grave a potențialului părții române și lipsei trupelor germane cu experiență de luptă, operațiunea ce viza ocuparea capitalei și înăbușirea puciului era condamnată de la bun început la un eșec sigur. Într-adevăr, încă din primele ore ale atacului gruparea condusă de generalul Gerstenberg s-a confruntat cu rezistență îndârjită a trupelor române – bine pregătite și înzestrate cu armament, inclusiv cu tancuri germane Tigru –, aflate sub comanda generalului Iosif Teodorescu¹³³. Astfel că după progrese inițiale, atacul a fost oprit în scurt timp la periferia de nord a Bucureștiului. La ora 11.30 generalul Gerstenberg a raportat telefonic comandamentului Grupului de Armate „Ucraina de Sud” „rezistența este foarte îndârjită și nu se poate pătrunde în oraș”, solicitând trimiterea a noi forțe și sprijinul sporit al aviației¹³⁴. Luftwaffe executase deja în jurul orei 11 un atac asupra a 150 de puncte din capitală, dar efectele acestuia au fost contrare așteptărilor oficialităților germane. Comparativ cu pagubele provocate de aviația aliată în perioada aprilie-august 1944, bombardamentul executat de Luftwaffe – chiar dacă a lovit obiective importante precum Palatul regal sau clădirea Președinției Consiliului de miniștri – nu a provocat daune materiale sau umane semnificative, dar din punct de vedere politic a constituit o gravă eroare, întrucât a accentuat sentimentele antigermane ale opiniei publice și a oferit autorităților române pretextul pentru a declara război Reichului la 25 august 1944¹³⁵.

¹³⁰ Ifz, ZS 1130, fol. 00100.

¹³¹ BMF, RH 19 V/36, fol. 58-59. KTBHgrSU, Eintragung vom 24.08.1944.

¹³² *Ibidem*, fol. 59.

¹³³ BMF, RL 7/485, fol. 12-13; KTB–OKW, Band IV, p. 806; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 260.

¹³⁴ BMF, RH 19 V/36, fol. 59. KTBHgrSU, Eintragung vom 24.08.1944; KTB–OKW, Band IV, p. 807.

¹³⁵ KTB–OKW, Band IV, p. 806-808; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 260-261; Walter Hagen, *Die geheime Front*, p. 312; *Diplomați germani la București 1937-1944*, p. 196.

În tot cursul zilei de 24 august s-au dat lupte grele, situația grupării Gerstenberg înrăutățindu-se constant ca urmare a concentrării de către partea română în jurul capitalei a noi efective, dotate cu blindate. Este adevărat că în primele ore ale zilei de 25 august gruparea de luptă condusă de Gerstenberg a reușit să străpungă liniile defensive românești și să câștige teren, dar ofensiva a fost oprită definitiv la nord de Arcul de Triumf. În aceste condiții, inclusiv Gerstenberg a fost nevoit să admită faptul că, în lipsa trupelor experimentate și a armamentului greu, șansele de succes ale ofensivei erau practic nule: „Situația în București foarte gravă. Ne aflăm cu forțe insuficiente la periferia de nord a Bucureștiului, în dreptul aeroportului Băneasa (3 km sud-est de Mogoșoaia) și la marginea de nord a aeroportului Otopeni. [...] Atacul în vederea ocupării orașului și executării ordinului Führerului nu poate fi adus la îndeplinire fără alocarea de arme grele și aducerea la aeroportul Otopeni a unor trupe combatante, cu experiență de front.”¹³⁶ În consecință, OKW a decis întărirea pe calea aerului a grupării Gerstenberg cu trupe de parașutiști (batalionul 1 parașutiști din cadrul celebrei divizii „Brandenburg”) și de infanterie în vederea resuscitării atacului, însă nici aceste unități experimentate nu au fost în măsură să restabilească situația¹³⁷. Mai mult, în cursul aceleiași zile unitățile militare germane aflate în capitală au fost încercuite de către două grupări de luptă românești comandate de generalii Iosif Teodorescu și Gheorghe Rozin, iar în 26 august trupele române au ocupat și regiunea petroliferă Ploiești, apărată de slabe unități germane, a căror rezistență a fost anihilată definitiv până la 29 august¹³⁸. Astfel că în momentul intrării în capitală a trupelor sovietice, rezistența germană fusese complet eliminată. În cursul luptelor desfășurate pentru București, dar și în alte zone ale țării, trupele române au capturat aproximativ 56.500 de prizonieri germani, dintre care cea mai mare parte au fost predați în perioada 3 septembrie-5 octombrie autorităților militare sovietice¹³⁹. Aceeași soartă a fost împărtășită inclusiv de majoritatea reprezentanților politici și militari ai Reichului acreditați în capitala României, excepția constituind-o doar ministrul plenipotențiar Manfred von Killinger, care în dorința de a evita cu orice preț captivitatea sovietică s-a sinucis împreună cu secretara sa în clădirea Legației la data de 2 septembrie 1944¹⁴⁰.

¹³⁶ BMF, RW 5/470. Funkspruch Generalleutnants Gerstenberg vom 25.08.1944 2.30 Uhr an OKW/WFSt.

¹³⁷ KTB-OKW, Band IV, p. 806-807; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 140-142.

¹³⁸ KTB-OKW, Band IV, p. 807; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 142-151; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 261.

¹³⁹ Aurică Simion, *Preliminarii politico-diplomatice*, p. 485. În perioada amintită au fost predați autorităților sovietice un număr de 36.433 prizonieri germani, dintre care 9 generali, 1.215 ofițeri, 4.244 subofițeri și 30.965 trupă. Cf. Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie*, p. 247.

¹⁴⁰ Ifz, ZS 1130, fol. 00101-00102; *Diplomați germani la București 1937-1944*, p. 197-203; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 266.

Lovitura de stat din 23 august și desprinderea României din alianța cu cel de-al III-lea Reich au accelerat deznodământul ostilităților pe flancul sudic al frontului de est, situația Grupului de Armate „Ucraina de Sud” devenind în scurt timp catastrofală. Ca urmare a faptului că Armata română a dat curs fără ezitare proclamației regale – ce prevedea încetarea focului pe frontul de est –, părăsindu-și în consecință pozițiile¹⁴¹, numeroase unități germane au fost în scurt timp încercuite, capturate sau distruse de către forțele Armatei Roșii. Astfel, în 24 august armatele sovietice aparținând Fronturilor 2 și 3 ucrainene au făcut joncțiunea în localitatea Leova, încercuind 5 comandamente generale și 16 divizii ale Armatei a 6-a Germane, care au fost capturate sau nimicite¹⁴². Cauzele acestei înfrângeri de proporții nu pot fi atribuite exclusiv loviturii de stat de la 23 august și ieșirii României de război –, așa cum au încercat să explice în bună măsură foștii comandanți militari germani, implicați la acea dată mai mult sau mai puțin în evenimentele de pe teatrul de operațiuni din România. O responsabilitate cel puțin la fel de mare revine și măsurilor eronate și tardive luate de forurile decizionale ale Reichului. În acest sens, credem că este suficient să menționăm slăbirea potențialului de luptă al Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în ajunul declanșării ofensivei sovietice, prin transferarea aproape în totalitate în alte sectoare de front a diviziilor sale blindate, eșecul serviciilor de informații germane în aflarea planurilor ce vizau îndepărtarea de la putere a mareșalului Ion Antonescu, erorile comise de comandamentul Grupului de Armate „Ucraina de Sud” în conducerea operațiunilor militare și, nu în ultimul rând, subevaluarea consecințelor și sprijinului de care s-a bucurat din partea opiniei publice, a clasei politice și a Armatei, actul realizat de regele Mihai.

Pentru cel de-al III-lea Reich consecințele din punct de vedere politic, economic și militar ale defecțiunii României au fost dezastruoase. Din punct de vedere politic, actul de la 23 august a însemnat pentru Berlin pierderea unui aliat și câștigarea unui nou inamic. În plus, pasul făcut de România a influențat considerabil atitudinea celorlalți aliați/sateți ai Germaniei, respectiv Bulgaria, Ungaria, Finlanda și Slovacia. Din punct de vedere economic, pierderea regiunii petrolifere de la Ploiești a dus la scăderea dramatică a cantităților de carburanți

¹⁴¹ „În urma trădării României la 23.8., Armatele 3 și 4 române împreună cu unitățile subordonate au ieșit din dispozitiv. Masa trupelor române și-a părăsit pozițiile și se află parțial în retragere ordonată, parțial în retragere haotică spre sud și sud-vest”. *Die geheimen Tagesberichte der deutschen Wehrmachtführung*, Band 10, p. 472. Tagesmeldungen vom 24.08.1944.

¹⁴² „După adunarea tuturor elementelor dispersate următoarele comandamente de Corp de Armată și divizii trebuie considerate distruse: Gen. Kdo. IV., VII., XXX., XXXIV., LII., A.K.; 9., 62., 79., 106., 161., 257., 258., 282., 294., 302., 306., 320., 335., 370., 376., 384. I. Div.”. BMF, RH 19 V/98, fol. 23. Fernschreiben der Heeresgruppe Südukraine an OKH/Gen. St. d. Heeres, I a Nr. 3648/g.Kdos. vom 22.09.1944, gez. v. Grolmann; RW 4/845. Zustand der Divisionen Heeresgruppe Südukraine nach Wochenmeldung. Stand: 04.09.1944; Hans Kissel, *Die Katastrophe in Rumänien 1944*, p. 125 și următoarele; Klaus Schönherr, *Luptele Wehrmachtului în România 1944*, p. 161-172; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu*, p. 263.

necesari mașinii de război germane. Astfel, potrivit unui raport înaintat OKW-ului în 13 octombrie 1944, după pierderea regiunii petrolifere producția de carburant comparativ cu luna aprilie 1944 – ultima lună „normală” înaintea începerii bombardamentelor aviației aliate – scăzuse cu 95% la cherosen, 61% la benzină și 40% la motorină!¹⁴³ În fine, pierderile militare înregistrate de Grupul de Armate „Ucraina de Sud” au constituit un handicap major pentru potențialul militar al Reichului. Astfel, în intervalul de timp 01.01-31.12.1944, Armata de Uscaț germană (inclusiv Waffen SS) a suferit pierderi cifrate la 88 divizii, numărul celor nou înființate sau reconstituite fiind evaluat la 110¹⁴⁴. Prin urmare, la o sumară estimare putem constata că aproximativ 1/5 din totalul pierderilor militare germane în 1944 s-a datorat catastrofei Grupului de Armate „Ucraina de Sud în România”. La acestea trebuie adăugat faptul că pozițiile germane în Balcani au fost spulberate, obligând OKW-ul să ia decizia retragerii trupelor germane din Bulgaria, Grecia și Iugoslavia. Toate aceste fapte îl confirmă deplin pe eminentul analist militar al celui de-al Doilea Război Mondial, B.H. Liddell Hart, care a spus că înfrângerea Wehrmachtului în România a reprezentat un al doilea Stalingrad¹⁴⁵. De altfel, în cursul unei convorbiri ulterioare dintre Hitler și Ante Pavelic (18 septembrie 1944), însuși Führerul avea să nominalizeze trei crize majore, căroră Wehrmachtul fusese nevoit să le facă față în cursul anului 1944: debarcarea din Normandia, prăbușirea Grupului de Armate „Centru” și, nu în ultimul rând, „trădarea României” de la 23 august 1944¹⁴⁶.

¹⁴³ BMF, RW 19 (OKW/Wehrwirtschafts – und Rüstungsamt)/3168. Beitrag zum Monatsbericht vom 13.10.1944.

¹⁴⁴ *Ibidem*, RH 2/1387. Verluste und Zugänge von Division Verbänden vom 01.01-31.12.1944.

¹⁴⁵ B. H. Liddell Hart, *History of the Second World War*, London, 1971, p. 585.

¹⁴⁶ *Staatsmänner und Diplomaten bei Hitler*, Andreas Hillgruber (Hrsg.), Band II, Frankfurt am Main, 1970, p. 511.